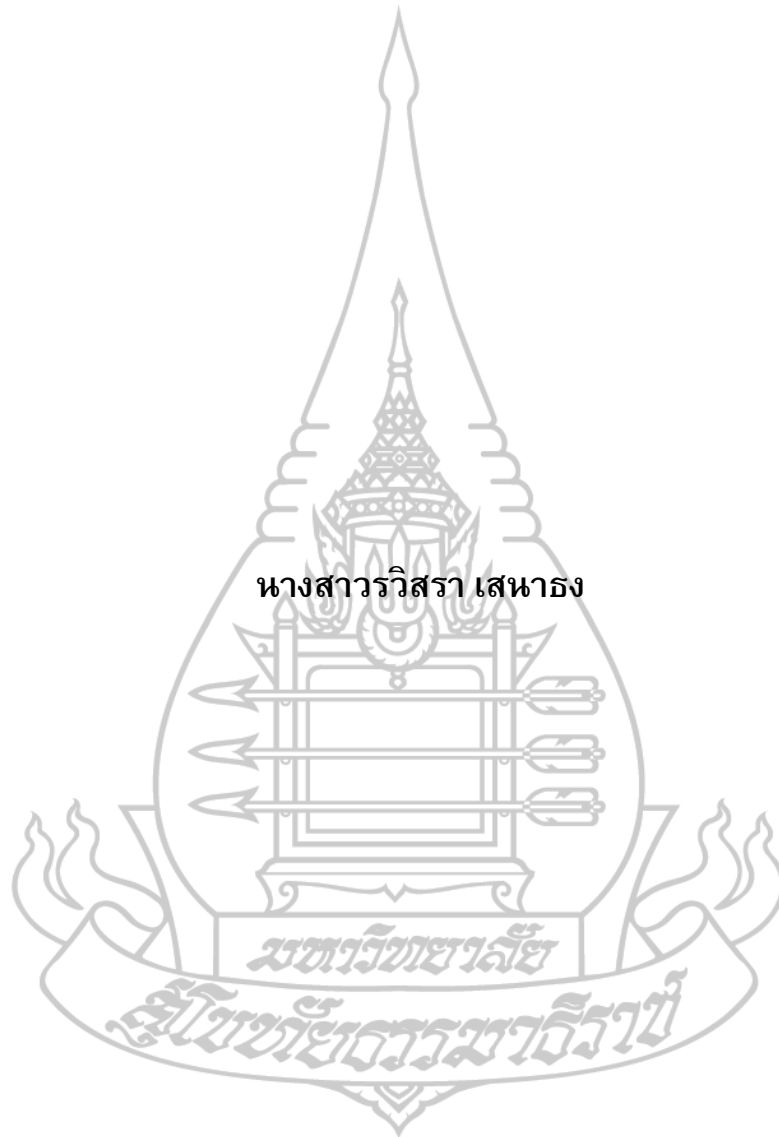

ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในอำเภอ
บางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

นางสาววิสรุา เสนาธง

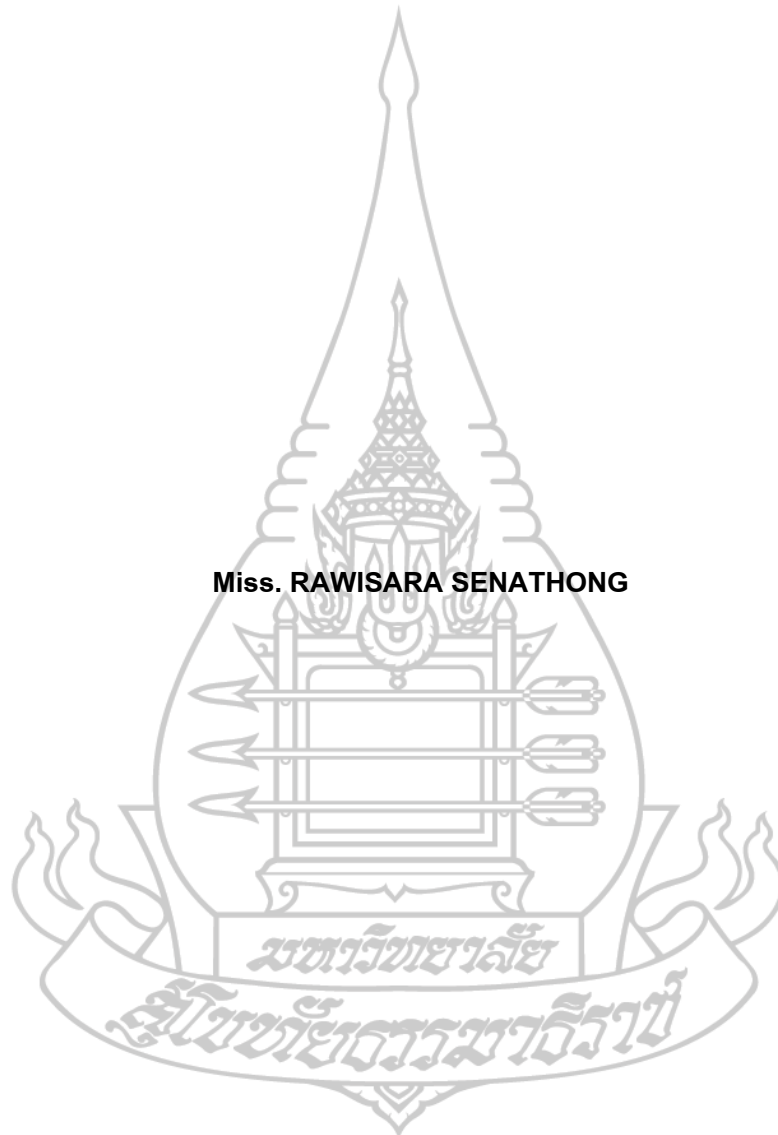
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต

วิชาเอกส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2566

**Need for Extension of Herbal Production of Farmers in Bang Pakong
District, Chachoengsao Province**

Miss. RAWISARA SENATHONG

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master Agriculture in Agricultural Extension and Development

School of Agriculture and Cooperatives

Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรใน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
ชื่อและนามสกุล	นางสาววิสรดา เสนาธง
แขนงวิชา / วิชาเอก	ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร
สาขาวิชา	เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลสรานัญ สราญรัมย์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	2. รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2567

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรฉินาฏ ถังเงิน)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลสรานัญ สราญรัมย์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ศรีราม)

ชื่อวิทยานิพนธ์ ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในอำเภอบางปะกง
จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้วิจัย นางสาววิสรา เสนาธง รหัสนักศึกษา 2659002121

ปริญญา: เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลสรายุ สราญรมย์ (2) รองศาสตราจารย์ ดร.
เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทั่วไป สภาพทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร
ในพื้นที่อำเภอบางปะกง 2) ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร 3) ความรู้การผลิตพืชสมุนไพรของ
เกษตรกร 4) ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 5) วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร
ที่เหมาะสมกับเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ผลิตพืชในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ขึ้น
ทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรในปีการผลิต ในปี 2566/2567 จำนวน 523 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างคำนวณจาก
สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ โดยยอมให้มีความคลาดเคลื่อนได้ 0.07 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 147 ราย ทำการสุ่มตัวอย่าง
แบบง่ายโดยการจับสลากรายชื่อเกษตรกรตามสัดส่วนที่กำหนด เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์
โดยสถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ

ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 56.53 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพ
สมรส จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น เกษตรส่วนใหญ่มีทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง เป็นอาชีพเกษตรกร ลักษณะการ
ถือครองที่ดินทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่า เฉลี่ย 35.47 ไร่ มีรายได้จากการทำการเกษตรเฉลี่ย 5,631.63 บาทต่อไร่
มีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 132,395.82 บาทต่อปี มีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 188,925.93 บาท เกษตรกรร้อยละ 32.7 มี
ประสบการณ์ปลูกพืชผัก เกษตรกรเกินครึ่งไม่เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal
champion แต่เกษตรกรร้อยละ 58.5 เคยได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร 2) ความคิดเห็นโดยรวมเกี่ยวกับการผลิต
พืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกงอยู่ในระดับน้อย ทั้งด้านสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม ด้านอำนาจการตัดสินใจ ด้านความ
พร้อมในการผลิตของเกษตรกร 3) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรพบว่าประเด็นที่เกษตรกรมีความรู้มาก
ที่สุดคือความรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร และประเภทและชนิดของพืชสมุนไพร และประเด็นที่เกษตรกรมีความรู้
น้อยที่สุดคือความรู้ด้านการปลูกและการขยายพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา และการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เหมาะสม 4) ความ
ต้องการส่งเสริมโดยรวมของเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าด้านผู้ส่งเสริมต้องการรับการส่งเสริมอันดับหนึ่งจาก
เจ้าหน้าที่ส่งเสริม ด้านเนื้อหาต้องการรับการส่งเสริมอันดับหนึ่งเกี่ยวกับวิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ถูกต้องตรงตามความ
ต้องการของตลาด ด้านวิธีการต้องการการส่งเสริมอันดับหนึ่งแบบกลุ่ม 5) แนวทางการส่งเสริมจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย
ได้แก่ การส่งเสริมโดยเน้นที่การประชุมกลุ่มเป็นหลัก จัดการอบรมให้ความรู้ด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสำคัญของการ
ผลิตพืชสมุนไพรตามนโยบาย และความรู้เกี่ยวกับการวิธีการปลูก การขยายพันธุ์ การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของ
ตลาดได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม โดยผ่านทางเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
ในพื้นที่

คำสำคัญ แนวทางการส่งเสริม ความต้องการ การผลิตพืชสมุนไพร สมุนไพร Herbal champion

Thesis title: Need for Extension of Herbal Production of Farmers in Bang Pakong District, Chachoengsao Province

Researcher: Miss. RAWISARA SENATHONG; ID: 2659002121;

Degree: Master of Agriculture (Agricultural and Development);

Thesis advisors: (1) Assistant Professor Dr. Ponsaran Saranrom;(2) Associate Professor Dr. Benchamas Yooprasert ; Academic year: 2023

Abstract

The objectives of this research were to study 1) general, social, and economic conditions of farmers in the area of Bang Pakong district 2) opinions of farmers regarding herbal plant production 3) knowledge regarding herbal plant production of farmers 4) needs for extension on herbal plant production of farmers 5) the analysis of extension guidelines regarding the appropriate herbal plant production of farmers in the area of Bang Pakong district.

The population in this research was 523 plant production farmers in the area of Bang Pakong district, Chachoengsao province who had registered with the department of agricultural extension in the production year 2023/2024. The sample size of 147 people was determined by using Taro Yamane formula with the error value of 0.07 through simple random sampling method. The data was then brought for analysis by using statistics in the research such as frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, standard deviation, and ranking.

The results of the research found that 1) more than half of the farmers were male with the average age of 56.33 years old. Most of them were married, completed lower secondary school education, and had both main and secondary occupation as farmers. The characteristics of agricultural land ownership were mostly the rental area of 35.47 Rai on average. They earned the average income from agricultural work of 5,631.63 Baht/Rai, earned the income from outside of agricultural sector was 132,395.82 Baht/year, and had the average household liabilities of 188,925.93 Baht. 32.7% of them had the experience in vegetable production. More than half of the farmers never had experience in herbal plant production as per the herbal plant promotion policy Herbal champion. However, 58.5% people received knowledge regarding herbal plant production. 2) Opinions, overall, of herbal plant production in the area of Bang Pakong district were at the low level in appropriate area condition, the decision making power, and the readiness in the production of farmers. 3) Knowledge about the production of herbal plants of farmers found that the aspect farmers had the knowledge at the highest level was the knowledge from utilizing the herbs. The category and types of herbal plants. The aspect that farmers had knowledge the least was on knowledge about production and expansion, the maintenance, and the appropriate harvest. 4) Needs for extension, overall, of farmers were at the moderate level. They found out that regarding the extensionists, they needed to receive the extension at the first aspect on agricultural extension officer. Regarding the content, they needed the extension at the first priority about correct product harvesting method as per the needs of the market. For the method, the extension needed at the first ranking was group extension. 5) Promotion guidelines from the researcher's analysis include promotion with a focus on group meetings, organizing training to provide knowledge on content related to the importance of Herbal champion herb according to policy, and knowledge about planting methods, propagation, and harvesting products that are in demand in the market correctly and appropriately, including appropriate resource management through agricultural extension officers in the area.

Keywords : Extension guideline, need, herbal plant production, Herbal champion herb

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พลสรานู สรานูรมย์ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่กรุณาชี้แนะ ตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนแนะแนวทางด้วยความเอาใจใส่ พร้อมทั้งให้คำแนะนำ รวมทั้งติดตามการทำวิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิด ส่งผลให้การทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง และขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นที่คอยแนะนำให้คำปรึกษา ขอบคุณเพื่อนร่วมงานจากสำนักงานเกษตรอำเภอบางปะกงทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลือและสนับสนุนข้อมูลในการทำงานวิจัย และที่สำคัญขอขอบพระคุณเกษตรกรผู้ผลิตพืชในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้ความร่วมตอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลทำให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับการสนับสนุนกำลังใจซึ่งเป็นแรงผลักดันให้สำเร็จ จากคุณพ่อคุณแม่ พร้อมทั้งญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ ที่ให้ความห่วงใยและให้กำลังใจ ผู้วิจัยถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง จนทำให้การวิจัยครั้งนี้ไปสู่ความสำเร็จ

ประโยชน์และคุณค่า อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะยังประโยชน์ต่อการศึกษาและการส่งเสริมการเกษตรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเกษตรกร คุณค่าและความดีอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบแต่บิดา มารดา ครู อาจารย์ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

นางสาววิสรุ เสนาหง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	5
นิยามคำศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดและทฤษฎีความต้องการ	7
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร	9
แผนพัฒนาและส่งเสริมสมุนไพรร	11
สมุนไพรรพื้นถิ่นเป้าหมายที่มีศักยภาพในการพัฒนา	14
สภาพทั่วไปของอำเภอบางปะกง	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	34
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	34
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	35
การเก็บรวบรวมข้อมูล	37
การวิเคราะห์ข้อมูล	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	41
ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทั่วไปทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา	41
ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา	49
ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา	53
ตอนที่ 4 ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา	57
ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา	62
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	66
สรุปการวิจัย	66
อภิปรายผล	68
ข้อเสนอแนะ	70
บรรณานุกรม	71
ภาคผนวก	74
แบบสัมภาษณ์	75
ประวัติผู้วิจัย	83

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา.....	35
ตารางที่ 4.1 แสดงเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา.....	41
ตารางที่ 4.2 แสดงอาชีพหลัก และอาชีพรอง.....	43
ตารางที่ 4.3 แสดงพื้นที่การเกษตร.....	44
ตารางที่ 4.4 แสดงรายได้ในภาคการเกษตร รายได้นอกภาคการเกษตรในรอบปี (2566) หนี้สิน ครัวเรือน และแหล่งเงินทุนที่ใช้ทำการเกษตร.....	45
ตารางที่ 4.5 แสดงประสบการณ์ปลูกพืชอื่น ประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพร (ตามนโยบายส่งเสริม สมุนไพร Herbal champion) และการได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรของ เกษตรกร.....	47
ตารางที่ 4.6 แสดงความคิดเห็น ด้านสภาพที่เหมาะสมต่อการผลิตพืชสมุนไพร.....	50
ตารางที่ 4.7 แสดงความคิดเห็น ด้านอำนาจการตัดสินใจทำกิจกรรมการเกษตร.....	51
ตารางที่ 4.8 แสดงความคิดเห็น ด้านความพร้อมของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร.....	52
ตารางที่ 4.9 แสดงความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ในพื้นที่อำเภอบางปะกง	53
ตารางที่ 4.10 แสดงความรู้ของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร.....	54
ตารางที่ 4.11 แสดงระดับความรู้ของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร.....	57
ตารางที่ 4.12 แสดงความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่ อำเภอบางปะกง ด้านผู้ส่งเสริม.....	58
ตารางที่ 4.13 แสดงความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่ อำเภอบางปะกง ด้านเนื้อหาการส่งเสริม.....	59
ตารางที่ 4.14 แสดงความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่ อำเภอบางปะกง ด้านวิธีการส่งเสริม.....	60
ตารางที่ 4.15 รูปแบบการสื่อสารตามความต้องการของเกษตรกร.....	62
ตารางที่ 4.16 ประเด็นการส่งเสริม และวิธีการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ในอำเภอบางปะกง.....	63

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	4
ภาพที่ 2.1 ความสอดคล้องของประเด็นยุทธศาสตร์กับการพัฒนาตามห่วงโซ่อุปทานสมุนไพร....	12
ภาพที่ 2.2 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตของอำเภอบางปะกง.....	25
ภาพที่ 2.3 แผนที่แสดงแหล่งน้ำและระบบชลประทานอำเภอบางปะกง.....	29

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มูลค่าการตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั่วโลกที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องหลังจากเกิดเหตุการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในช่วงปลายปี 2562 ซึ่งเชื่อกันว่าทำให้เกิดโรคที่มีลักษณะคล้ายไข้หวัดธรรมดาไปจนถึงโรคที่มีอาการรุนแรง ซึ่งในช่วงแรกของการระบาดยังไม่มียาหรือวัคซีนสำหรับรักษาหรือป้องกันเชื้อไวรัสดังกล่าวได้อย่างเฉพาะเจาะจง เป็นการให้ยาตามอาการอาการเท่านั้น ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีฤทธิ์บรรเทาอาการของโรคดังกล่าวมีความต้องการเพิ่มขึ้นทั่วโลก ด้วยเหตุนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงเล็งเห็นถึงโอกาสในการผลักดันให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยเติบโตเพิ่มขึ้นในตลาดโลก จึงกำหนดแนวทางการพัฒนาสมุนไพรในแผนปฏิบัติราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570) ในประเด็นการพัฒนาที่ 2 การยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันภาคเกษตร โดยการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรให้เป็นพืชเศรษฐกิจตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ โดยเน้นให้มีปริมาณสารสกัดเพียงพอและปลอดภัยจากสารเคมี เพื่อป้อนในตลาดอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร สินค้าประเภทโภชนาเภสัช ผลิตภัณฑ์ประเภทเวชสำอาง และผลิตภัณฑ์กลุ่มเครื่องสำอาง รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น สมุนไพรแปรรูป ตลอดจนการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการปศุสัตว์ และแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2566-2570 มีมาตรการส่งเสริม Herbal Champions ที่ตรงกับศักยภาพและต่อยอดสร้างคุณค่าของสมุนไพรตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยกำหนดพืชสมุนไพร Herbal Champions จำนวน 15 รายการ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสมุนไพรที่มีความพร้อมตามห่วงโซ่การพัฒนาสมุนไพร ได้แก่ ฟักทลายโจร ขมิ้นชัน และกระชายดำ* และกลุ่มสมุนไพรที่มีศักยภาพผลักดันให้เป็นสมุนไพร Herbal Champions ได้แก่ กระชายมะขามป้อม ไพล* กวาวเครือขาว* ขิง กระเทียม* ว่านหางจระเข้ บัวบก มะระขี้นก กัญชา และเพชรสังฆาต หมายเหตุ * คือ พืชสมุนไพรเฉพาะถิ่นมีเฉพาะประเทศไทย (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2566)

กรมส่งเสริมการเกษตรในฐานะหน่วยงานหลักในการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพโดยเฉพะพืชสมุนไพร จึงมีนโยบายการส่งเสริมให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและแปรรูปพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน สร้างมูลค่าเพิ่มโดยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มการผลิตแบบเกษตรแปลงใหญ่ และการผลิตในรูปแบบ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือสหกรณ์การเกษตร นอกจากนี้ยังมุ่งส่งเสริมการขยายการผลิตและใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในครัวเรือนในลักษณะของการบริโภคในชีวิตประจำวันตามนโยบาย “กินอาหารเป็นยา” เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ร่างกาย ทั้งนี้ยังได้ส่งเสริมการรวบรวมและขยายพันธุ์สมุนไพรประจำท้องถิ่นอีกด้วย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2567)

อำเภอบางปะกง เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตพืชสมุนไพร จากโครงการส่งเสริมการผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพมาตรฐานในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ อันประกอบด้วยจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง ซึ่งกิจกรรมหลักเป็นการส่งเสริมการแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์การเกษตรให้มีมูลค่าที่สูงขึ้น เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจในพื้นที่ตามแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาการเกษตรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2566 – 2570 (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก, 2564) ด้วยจุดแข็งทางภูมิศาสตร์และความอุดมสมบูรณ์ทั้งดินและน้ำของพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราที่เหมาะสมกับการทำการเกษตรหลายชนิด ทั้งพืชผัก พืชไร่ พืชสวน รวมทั้งพืชสมุนไพร รวมทั้งความได้เปรียบด้านระยะทางและการขนส่งไปยังท่าเรือแหลมฉบัง ท่าเรือกรุงเทพ สะดวกในการส่งออก รวมถึงใกล้กลุ่มผู้บริโภคจำนวนมากและมีกำลังซื้อ แต่ด้วยพื้นที่ของอำเภอบางปะกงบางส่วนมีทรัพยากรที่ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก หรือมีฤดูกาลผลิตที่เหมาะสมกับการผลิตพืชที่สั้น ด้วยที่ตั้งที่อยู่ปากแม่น้ำบางปะกง พื้นที่บางส่วนติดทะเลอ่าวไทย ส่งผลให้ทั้งทรัพยากรดินและน้ำในพื้นที่อำเภอบางปะกงมีความเค็มทำให้ผลผลิตทางการเกษตรของพืชหลักได้ปริมาณผลผลิตที่น้อยกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร โดยเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกงทั้งภาคการเกษตร ประมง และปศุสัตว์มีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 188,602 บาท/ปี ซึ่งโครงการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรในพื้นที่ในการที่จะช่วยสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอำเภอบางปะกง หากแต่ยังไม่ได้มีการศึกษาความต้องการการส่งเสริมที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อศึกษาความต้องการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ศึกษาสภาพทั่วไป สภาพทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับสารปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ของเกษตรกร ศึกษาความรู้และสภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร และวิเคราะห์แนวทางการและความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ด้วยโอกาสทางนโยบายของหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจและกระแสใส่ใจดูแลสุขภาพ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรในพื้นที่

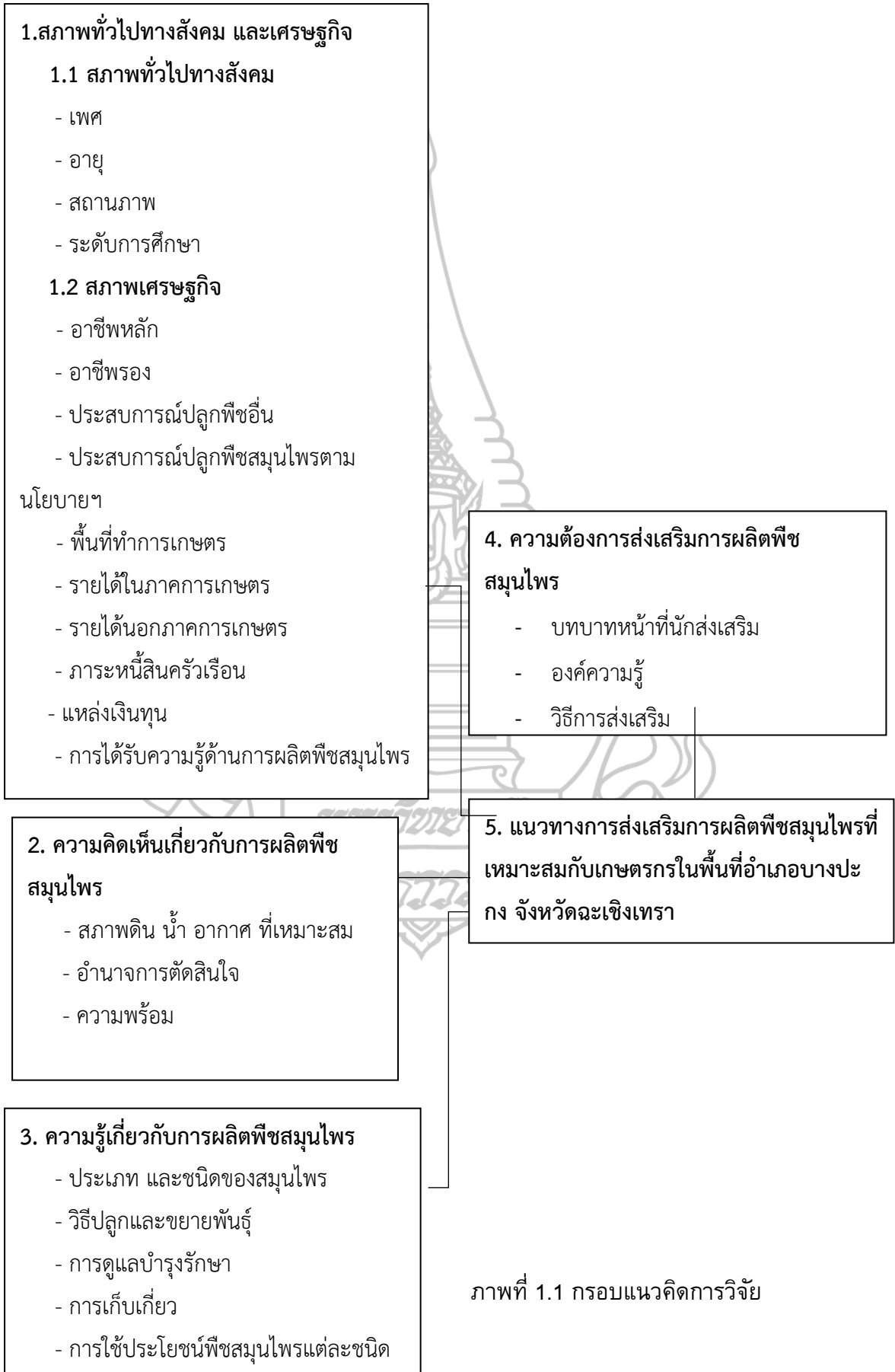
2. วัตถุประสงค์การวิจัย

จากประเด็นปัญหาการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ จำนวน 6 ข้อ ดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
- 2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
- 2.3 เพื่อศึกษาความรู้และสภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
- 2.4 เพื่อศึกษาความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
- 2.5 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีขอบเขตของการวิจัยจำนวน 4 ข้อ ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยเรื่องนี้ศึกษาสภาพพื้นฐานทั่วไปทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ความคิดเห็น ความรู้และสภาพในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ความต้องการและแนวทางส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

4.2 ขอบเขตด้านประชากร การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการศึกษากับเกษตรกรในอำเภอบางปะกงที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 523 คน

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้กำหนดพื้นที่ทำการวิจัยเป็นอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

4.4 ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย ระหว่างเดือน มกราคม 2567 – กันยายน 2567 และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกงและขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร ระหว่างเดือน เมษายน 2567 - พฤษภาคม 2567

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยเรื่อง ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีนิยามศัพท์เฉพาะงานวิจัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน จำนวน 3 ข้อ ดังนี้

5.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรด้านผลิตพืชในอำเภอบางปะกง ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร

5.2 การผลิตพืชสมุนไพร หมายถึง กระบวนการตั้งแต่การปลูก ดูแลบำรุงรักษา ตลอดจนการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร

5.3 ความต้องการส่งเสริม หมายถึง ความต้องการรับการส่งเสริมของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร ประกอบด้วย

5.3.1 ผู้ส่งเสริม ได้แก่ เจ้าหน้าที่นักส่งเสริม นักวิชาการ เกษตรกรต้นแบบ

5.3.2 เนื้อหาในการส่งเสริม ได้แก่ ความรู้ด้านการผลิตที่เหมาะสม การแปรรูป และการตลาด เป็นต้น

5.3.3 วิธีการที่ต้องการรับในการส่งเสริม ได้แก่ ประชุม อบรม ศึกษาดูงาน จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

5.4 แนวทางการส่งเสริม หมายถึง ขั้นตอน วิธีการ หรือแนวคิดในการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ที่เหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกร โดยคำนึงถึงความ

ต้องการ 3 ด้าน คือ 1) ด้านผู้ส่งเสริม 2) ด้านเนื้อหา และ 3) ด้านวิธีการส่งเสริม ได้แก่ วิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคล วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม และ วิธีการส่งเสริมแบบมวลชน

5.5 ความพร้อม หมายถึง สภาพความพร้อมของเกษตรกรทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกของเกษตรกรที่มีผลต่อการตัดสินใจทำการผลิตพืชสมุนไพร

5.6 อำนาจการตัดสินใจ หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร

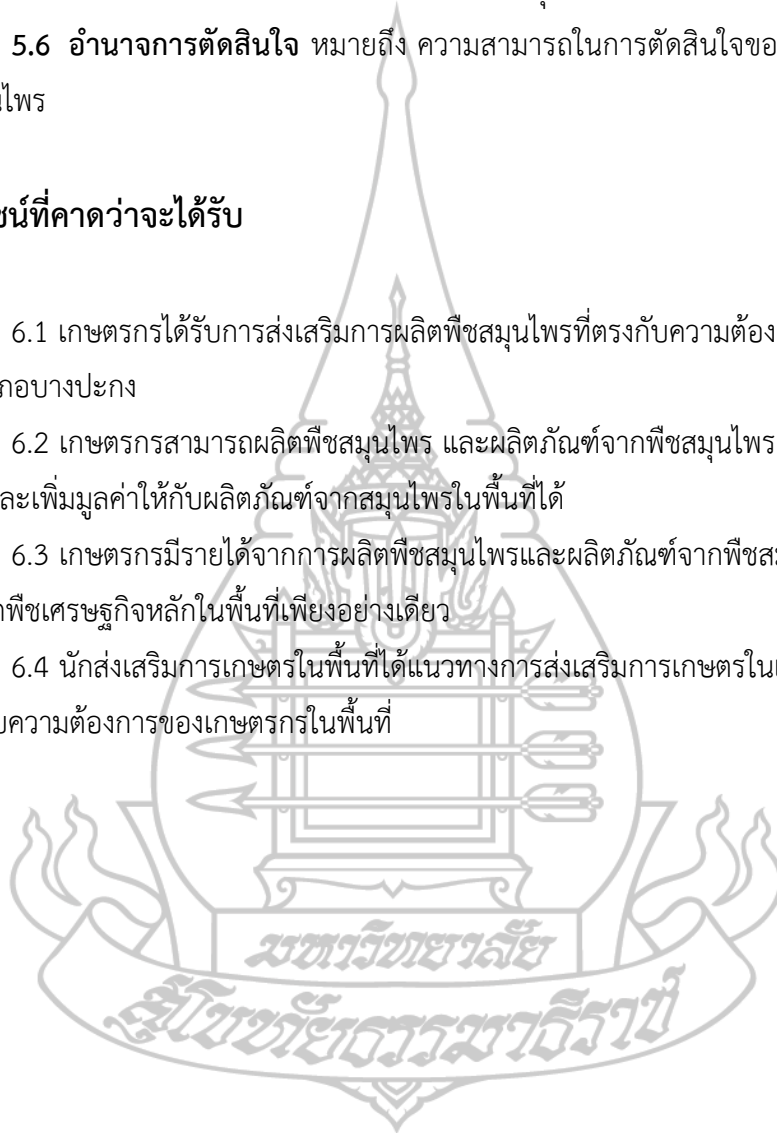
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เกษตรกรได้รับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่ตรงกับความต้องการและเหมาะสมกับพื้นที่อำเภอบางปะกง

6.2 เกษตรกรสามารถผลิตพืชสมุนไพร และผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพร ที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน และเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรในพื้นที่ได้

6.3 เกษตรกรมีรายได้จากการผลิตพืชสมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพร เพิ่มขึ้นจากการผลิตพืชเศรษฐกิจหลักในพื้นที่เพียงอย่างเดียว

6.4 นักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ได้แนวทางการส่งเสริมการเกษตรในเบื้องต้นที่เหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอ บางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็น แนวทางในการวิจัย โดยแบ่งเป็นประเด็นดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีความต้องการ
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร
3. แผนพัฒนาและส่งเสริมสมุนไพร
4. สมุนไพรพื้นถิ่นเป้าหมายที่มีศักยภาพในการพัฒนา
5. สภาพทั่วไปของอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีความต้องการ

ทฤษฎีความต้องการ หรือ ทฤษฎีการตอบสนองต่อความต้องการ เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นมาเพื่ออธิบายพฤติกรรมของบุคคลหรือองค์กรในการตอบสนองต่อความต้องการของตนเองหรือผู้อื่น ทฤษฎีนี้มักถูกนำไปใช้ในตลาด จัดการ และจิตวิทยาองค์กร ไม่เว้นแม้แต่ในงานส่งเสริมการเกษตรก็นำทฤษฎีความต้องการมาประยุกต์ใช้เพื่อที่จะเข้าใจและทำนายพฤติกรรมการตัดสินใจ การทำงาน หรือการเลือกซื้อ ของบุคคลหรือกลุ่มคนต่าง ๆ ทฤษฎีความต้องการมีอยู่ด้วยกันหลายทฤษฎี ยกตัวอย่างเช่น

1.1 ทฤษฎีของมาสโลว์เกี่ยวกับความต้องการ (Maslow's Hierarchy of Needs)

ถูกพัฒนาโดยนักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่ออับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) และได้รับความนิยมในวงการจิตวิทยาและการบริหาร ซึ่งทฤษฎีนี้แสดงถึงลำดับความต้องการของมนุษย์โดยแบ่งเป็นระดับต่าง ๆ ได้แก่

1.1.1 ความต้องการพื้นฐาน (Physiological Needs) - เช่น อาหาร น้ำ ที่อยู่

อาศัย

1.1.2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) - เช่น ความปลอดภัยทาง

กาย ความมั่นคงทางการเงิน

1.1.3 ความต้องการสังคม (Social Needs) - เช่น ความสัมพันธ์กับผู้อื่น การติดต่อสื่อสาร

1.1.4 ความต้องการการยอมรับ (Esteem Needs) - เช่น ความรู้สึกเป็นมิตร ความรู้สึกเชื่อมั่น

1.1.5 ความต้องการเติบโตและพัฒนา (Self-Actualization) - เช่น การพัฒนาทักษะ การตระหนักถึงตนเอง

ทฤษฎีนี้ถูกอธิบายว่า เมื่อความต้องการในระดับหนึ่งถูกพึงพอใจแล้ว คนจะมีความสนใจในการพัฒนาความต้องการในระดับถัดไป ในทางปฏิบัติมาสโลว์มองว่ามนุษย์มีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองและให้ความสำคัญกับการเติบโตสูงสุดของตนเอง

1.2 ทฤษฎีความต้องการของ McClelland (McClelland's Theory of Needs) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาโดย David McClelland ซึ่งกล่าวถึงความต้องการที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ 3 ประการดังนี้

1.2.1 ความต้องการเชื่อมั่น (Need for Achievement - nAch): บุคคลที่มีความต้องการเชื่อมั่นสูงมักมีความตั้งใจที่จะประสบความสำเร็จในงานที่ทำ พวกเขา มักมีความพยายามที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มที่เพื่อให้งานนั้นๆ ประสบความสำเร็จ และมีความสุขเมื่อได้รับความยอมรับจากผลงานที่ทำ

1.2.2 ความต้องการเป็นสังคม (Need for Affiliation - nAff): บุคคลที่มีความต้องการเป็นสังคมสูงมักมีความปรารถนาที่จะเข้าไปในกลุ่มหรือความสัมพันธ์ทางสังคม พวกเขา มักมีความสนใจในการควบคุมความสัมพันธ์กับผู้อื่น และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี

1.2.3 ความต้องการมีอำนาจ (Need for Power - nPow): บุคคลที่มีความต้องการมีอำนาจสูงมักต้องการควบคุมและมีอิทธิพลต่อผู้อื่น พวกเขา มักมีความปรารถนาที่จะเป็นผู้นำ และทำให้ผู้อื่นยอมรับคำสั่งหรือมีความเสมอภาคต่อตน

ทฤษฎีนี้มองเห็นว่าความต้องการเหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานและการตัดสินใจของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ โดยการแปลงความต้องการนี้ให้เป็นพฤติกรรมที่ทำให้สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นตามลักษณะความต้องการของแต่ละบุคคล

สรุปได้ว่า ทฤษฎีความต้องการคือแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ ที่มีทั้งระดับความต้องการ และเป้าหมายของความต้องการเพื่อสิ่งใด ทั้งนี้ระดับความต้องการและความสนใจของมนุษย์มีผลในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามความต้องการ ซึ่งสามารถนำพฤติกรรมดังกล่าวมาวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการรับการส่งเสริมของเกษตรกรได้

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร

2.1 ความหมายของการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร

ทำนอง สิงคาลวนิช (2514) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตรคือ การถ่ายทอดหรือความรู้และประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับการเกษตรไปสู่เกษตรกร ตลอดจนให้คำปรึกษาโดยนักส่งเสริม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างนักส่งเสริมและเกษตรกร หรือเกษตรกรกับเกษตรกร เพื่อการพัฒนาและการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและเพิ่มรายได้

พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2560) กล่าวว่า การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรคือ กระบวนการพัฒนาความรู้ของเกษตรกรจากการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อมุ่งพัฒนาผลผลิตที่เหมาะสมกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดรายได้ และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกร

สรุปได้ว่า การส่งเสริมการเกษตร หมายถึง กระบวนการพัฒนาความรู้เกษตรกร โดยนักส่งเสริมการเกษตรหรือเกษตรกรต้นแบบเป็นผู้ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2.2 วิธีการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร

พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2560) กล่าวว่า วิธีการส่งเสริมการเกษตร เป็นกระบวนการของการนำความรู้ วิชาการ และเทคโนโลยีถ่ายทอดไปสู่เกษตรกร ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นวิธีการสอน หรือฝึกอบรม เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่เกษตรกร และนำไปสู่การปฏิบัติของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถพิจารณาถึงวิธีการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร ได้ดังนี้

2.2.1 วิธีการส่งเสริมแบบบุคคลต่อบุคคล (Individual Method) เป็นการส่งเสริมโดยการให้เกษตรกรหรือบุคคลผู้รับการถ่ายทอดความรู้ ได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นอิสระ และถ่ายทอดความรู้กับเกษตรกรโดยตรงเป็นรายบุคคล จะทำให้ผู้รับความรู้มีโอกาสโดยตรง ที่จะปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือนักวิชาการผู้ถ่ายทอด ทำให้เกิดความสนใจเชื่อมั่น และเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ได้แก่

1) *การเยี่ยมเยียนไร่นาและบ้านของเกษตรกร* เป็นวิธีการและแนวคิดของการส่งเสริมที่เจ้าหน้าที่จะไปพบปะรับฟังปัญหา และถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรถึงฟาร์ม หรือไร่นาโดยจะเห็นถึงสภาพความเป็นจริงของเกษตรกร สามารถนำสภาพดังกล่าวมาวิเคราะห์ และผนวกกับเทคโนโลยีการถ่ายทอดได้

2) *เกษตรกรผู้รับการส่งเสริมมาติดต่อที่สำนักงาน* เพราะเกษตรกรมีความสนใจ และเชื่อว่าเจ้าหน้าที่จะให้ข่าวสารและความรู้ได้ บางครั้งผู้รับการส่งเสริมมีปัญหาที่จะต้องแก้ไข และมีความต้องการเร่งด่วนที่จะให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมช่วยเหลือ

3) การติดต่อทางโทรศัพท์ สามารถช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาได้รวดเร็วและลดเวลาและระยะทางในการติดต่อของนักส่งเสริมได้ดี

4) การติดต่อกันทางจดหมายส่วนตัว การเขียนจดหมายติดต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกับเกษตรกรผู้รับการส่งเสริม จัดเป็นวิธีการส่งเสริมที่ให้ประโยชน์วิธีหนึ่ง ย้ำถึงความร่วมมือหรือเป็นการให้การรับรองในผลงานที่ดีได้

5) การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่จะต้องเตรียมตัวให้พร้อมเสมอ เพราะหากเจ้าหน้าที่พร้อมที่จะแก้ไขปัญหา เกษตรกรจะเพิ่มศรัทธาในตัวเขามากขึ้น เช่นการพบในสถานที่ตลาดนัด งานเทศกาล งานพิธีกรรมทางศาสนา

2.2.2 วิธีการส่งเสริมโดยกลุ่มบุคคล (Group Method) เป็นการส่งเสริมแก่กลุ่มบุคคลจะให้ผลดีในการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้รับการส่งเสริม จากขั้นสนใจ (Interest) ไปสู่การทดลองทำดู (Trial) และหากเป็นที่พอใจแล้ว ก็อาจไปถึงขั้นยอมรับ (Adoption) การส่งเสริมแบบกลุ่มสามารถจะพิจารณาวิธีการที่มีประสิทธิภาพและนิยมใช้มาก ดังนี้

1) การประชุมกลุ่ม ทำให้ผู้เข้าประชุมได้มีโอกาสร่วมปรึกษาหารือกัน ปรับตัวเองให้เข้ากับกลุ่ม ยอมรับฟังความคิดเห็นคนส่วนมาก นำไปสู่การใช้ความคิด ความรู้สึก และมีกรปฏิบัติงานร่วมกัน

2) การฝึกอบรม เป็นการให้ความรู้อย่างจำเพาะเจาะจง มุ่งเน้นที่จะเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถจำเป็นให้แก่บุคคลที่เข้ารับการฝึกอบรม

3) การสาธิต เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดแก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเอง และตัวผู้รับการส่งเสริมด้วย

4) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เป็นวิธีการจัดการส่งเสริมที่เพิ่มความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้รับการส่งเสริมได้เป็นอย่างดีวิธีหนึ่ง เพราะผู้ร่วมในการศึกษาและดูงานจะมีโอกาสได้พบเห็นผลงานของผู้อื่น ซึ่งได้ทำสำเร็จแล้ว

2.2.3 การส่งเสริมแบบมวลชน (Mass Method) การส่งเสริมแบบมวลชนโดยสื่อมวลชน จะช่วยในการส่งเสริมเผยแพร่นวัตกรรมให้ประชาชนได้ทราบว่าต้องมีสิ่งนั้นๆ เกิดขึ้นแล้ว และก็มีอยู่ บางคนอาจสนใจที่จะศึกษาหารายละเอียดเพิ่มเติมอีก ซึ่งในขั้นนี้สื่อมวลชนก็ยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ดีและใช้กับคนจำนวนมากๆ ได้อย่างกว้างขวาง ได้แก่ เอกสารหรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ ภาพโฆษณาหรือโปสเตอร์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการจัดนิทรรศการ

สรุปได้ว่า วิธีการส่งเสริมการเกษตร มีวิธีการส่งเสริมแบบบุคคลต่อบุคคล เช่น การเยี่ยมเยียน ทางโทรศัพท์ หรือการส่งเสริมโดยกลุ่มบุคคล เช่นการฝึกอบรม/สาธิต การทัศนศึกษาดูงาน และการส่งเสริมแบบมวลชน เช่น คู่มือ แผ่นพับ โปสเตอร์ วิทยุ โทรทัศน์ การส่งเสริมโดยอิงวัตถุประสงค์เป็นเกณฑ์ การส่งเสริมโดยอิงเจ้าหน้าที่เป็นเกณฑ์ เช่นหน่วยงานราชการ เอกชน การ

ส่งเสริมโดยอิงเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเกณฑ์ เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ กลุ่มไลน์ Facebook และการส่งเสริมโดยอ้างอิงชุมชนเป็นเกณฑ์การเลือกใช้วิธีการส่งเสริมให้เหมาะสมกับบุคคลเป้าหมาย สถานที่และงบประมาณ สามารถทำให้เกษตรกรที่เข้ารับการส่งเสริมมีความสนใจ ความรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ได้แนวทางการส่งเสริมพร้อมวิธีที่เหมาะสมกับเกษตรกร

2.3 SMCR Model ในงานส่งเสริมการเกษตร SMCR (Source-Message-Channel-Receiver) เป็นโมเดลการสื่อสารที่สามารถนำไปใช้ในงานส่งเสริมการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะแบ่งออกเป็นสี่ส่วนหลัก คือ

2.3.1 Source (แหล่งส่งสาร) ในงานส่งเสริมการเกษตร แหล่งส่งสารหรือผู้ส่งสารในงานส่งเสริมการเกษตรประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร นักวิจัย เกษตรกรที่มีประสบการณ์ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลและความรู้ที่ถูกต้องจากแหล่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

2.3.2 Message (สาร) สารที่ถูกส่งจะต้องมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย ไม่ว่าจะเป็นเทคนิคการเพาะปลูก การใช้ปุ๋ย การจัดการน้ำ หรือเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเกษตร ควรใช้ภาษาที่ชัดเจนและตัวอย่างที่สามารถเข้าถึงได้

2.3.3 Channel (ช่องทางการสื่อสาร) ช่องทางการสื่อสารที่ใช้ในงานส่งเสริมการเกษตรสามารถเป็นได้ทั้งช่องทางดั้งเดิม เช่น การประชุม อบรม แปลงเรียนรู้ หรือการฝึกอบรม รวมถึงช่องทางออนไลน์ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ การประชุมทางไกล หรือเว็บไซต์ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกร

2.3.4 Receiver (ผู้รับสาร) ผู้รับสารในที่นี้หมายถึงเกษตรกรหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร การเข้าใจความต้องการและวิถีปฏิบัติของผู้รับสารจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้การสื่อสารประสบความสำเร็จ

โดยสรุป การนำ SMCR Model ไปใช้ในงานส่งเสริมการเกษตรนั้น จะช่วยให้การสื่อสารระหว่างแหล่งข้อมูลและผู้รับสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเช่นกัน

3. แผนพัฒนาและส่งเสริมสมุนไพร

กองสมุนไพรเพื่อเศรษฐกิจ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข (2566:8-9) กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2566-2570 เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานภายใต้แผนไว้

5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1)ยุทธศาสตร์ที่ 1 (ต้นน้ำ) ส่งเสริมการผลิตและแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน ตรงตามความต้องการของตลาด โดยมุ่งเน้นกระบวนการนำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนากระบวนการต้นน้ำมากขึ้น ลดการพึ่งพาธรรมชาติ (2)ยุทธศาสตร์ที่ 2 (กลางน้ำ) พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการและอุตสาหกรรมสมุนไพรตลอดห่วงโซ่อุปทาน โดยเน้นสร้างศักยภาพผู้ประกอบการรายย่อย รวมถึงพัฒนาระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมสมุนไพร เพื่อลดการนำเข้าและทำให้ประเทศสามารถเติบโตเป็นผู้นำในอุตสาหกรรมสมุนไพร (3)ยุทธศาสตร์ที่ 3 (ปลายน้ำ) การส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพร โดยการขยายขอบเขตการรับรู้คุณค่าของสมุนไพรผ่านอาหารและวัฒนธรรม ตลอดจนเชื่อมั่นผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากประเทศไทยด้วยตราสัญลักษณ์คุณภาพ (4)ยุทธศาสตร์ที่ 4 การส่งเสริมการบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรอย่างเหมาะสม คือ ผู้บริโภคมีทัศนคติที่ดีต่อสมุนไพร มีระบบการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ที่เอื้อต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสมุนไพรเป้าหมาย (5)ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาระบบนิเวศที่สนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาสมุนไพรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ด้วยการนำงานวิจัยและนวัตกรรมเป็นกลไกต่อยอดและสร้างมูลค่าของอุตสาหกรรมสมุนไพร

ภาพที่ 2.1 ความสอดคล้องของประเด็นยุทธศาสตร์กับการพัฒนาตามห่วงโซ่อุปทานสมุนไพร (ที่มา: กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2566)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2564:20-29) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีแผนปฏิบัติการราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพรในประเด็นการพัฒนาที่ 2 ยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันภาคเกษตร ในแนวทางการพัฒนาที่ 3 เกษตรชีวภาพ ในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรให้เป็นพืชเศรษฐกิจตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ โดยมีปริมาณสารสกัดเพียงพอและ

ปลอดภัยจากสารเคมี เพื่อป้อนในตลาดอุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร สินค้าประเภทโภชนาเภสัช ผลิตภัณฑ์ประเภทเวชสำอาง และผลิตภัณฑ์กลุ่มเครื่องสำอาง รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น สมุนไพรแปรรูป ตลอดจนการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการปศุสัตว์ โดยมีเป้าหมายการพัฒนา 2 กลุ่ม จำนวน 15 ชนิด ได้แก่ **กลุ่มที่ 1 สมุนไพรที่มีความพร้อมตามห่วงโซ่พัฒนาสมุนไพร Herbal champion** ได้แก่ ฟั้ทะเลลายโจร ขมิ้นชัน และกระชายดำ **กลุ่มที่ 2 สมุนไพรที่มีศักยภาพในการผลักดันให้เป็น Herbal champion** ได้แก่ กระชายขาว มะขามป้อม ไพล กวาวเครือ ชิง กระท่อม ว่านหางจระเข้ บัวบก มะระขี้นก กัญชง กัญชา เพชรสังฆาต

กรมส่งเสริมการเกษตร (2566:12-16) กรมส่งเสริมการเกษตรมีแผนปฏิบัติการประจำปี 2567 ที่ให้การส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพรอยู่ในแผนกลยุทธ์ที่ 2 การส่งเสริมการผลิตและจัดการสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่การผลิต ในแนวทางการพัฒนาเกษตรชีวภาพ ดังนี้ ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรชีวภาพ โดยเฉพาะสมุนไพรและแมลงเศรษฐกิจ โดยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พัฒนาคุณภาพผลผลิตให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน สร้างมูลค่าเพิ่ม และเชื่อมโยงสู่อุตสาหกรรมต่อเนื่องเพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่มีมูลค่าสูง ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรและการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน เพื่อประกอบกิจการในการสร้างมูลค่าและใช้ประโยชน์จากเศรษฐกิจ เหลือใช้ทางการเกษตร ทั้งการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ การนำกลับมาใช้ใหม่ ใช้เป็นปัจจัยในกระบวนการผลิต และผลิตพลังงานชีวมวล เป็นต้น รวมทั้งส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ พันธุ์พืช และเชื้อจุลินทรีย์นำไปสู่การผลิต พัฒนาผลิตภัณฑ์ และขยายผลเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจภาคการเกษตร จากฐานชีวภาพอันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา และแนวทางการเร่งรัดการผลิตและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร โดยเร่งรัดส่งเสริมการผลิตสมุนไพรเพื่อให้ได้วัตถุดิบที่มีคุณภาพมาตรฐาน ทั้งสมุนไพร เพื่อการรักษาโรคและเสริมสุขภาพ เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกชนิดของสมุนไพรที่มีศักยภาพและสอดคล้อง กับความต้องการของตลาด การใช้พันธุ์ดี การใช้เทคโนโลยีในกระบวนการผลิต การเก็บเกี่ยว การปฏิบัติ หลังการเก็บเกี่ยว และการเก็บรักษา ส่งเสริมการแปรรูปขั้นต้นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เชื่อมโยงด้านการตลาด ผ่านช่องทางต่าง ๆ และเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมต่อเนื่องเพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น การแพทย์แผนไทย อุตสาหกรรมยา อุตสาหกรรมอาหาร เครื่องสำอาง สปา เป็นต้น โดยกลุ่มเป้าหมายหลักในการส่งเสริมการผลิต สมุนไพรในเชิงการค้า ได้แก่ กลุ่มแปลงใหญ่สมุนไพร และวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ยังส่งเสริมครัวเรือนเกษตรกร ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของสมุนไพรไทย ถ่ายทอดความรู้ ส่งเสริมให้ขยายการผลิตและใช้ประโยชน์ สมุนไพรในชีวิตประจำวัน วาวันในลักษณะของการ “กินอาหารเป็นยา” และให้มีการ “กิน ดื่ม ใช้” ในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสุขภาพและสร้างภูมิคุ้มกันร่างกาย โดยดำเนินการผ่านกลไกของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และอาสาสมัครเกษตรกร

หมู่บ้าน ตลอดจนส่งเสริมการขยายพันธุ์สมุนไพรพันธุ์ดี การรวบรวมและขยายพันธุ์สมุนไพร ประจำท้องถิ่น และสร้างกลไกในการกระจายพันธุ์สมุนไพรสู่เกษตรกรในวงกว้าง

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาและส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรมีนโยบายหลักในการปฏิบัติคือ แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข แผนปฏิบัติราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพรให้เป็นพืชเศรษฐกิจตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ และแนวทางการพัฒนาเกษตรชีวภาพของแผนปฏิบัติราชการประจำปี 2567 ของกรมส่งเสริมการเกษตรที่เน้นส่งเสริมการผลิตและจัดการสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่การ โดยนโยบายดังกล่าวล้วนมุ่งเน้นการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพรสู่มาตรฐานเพื่อสร้างมูลค่า และสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร

4. สมุนไพรพื้นถิ่นเป้าหมายที่มีศักยภาพในการพัฒนา

ตามประกาศของกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ที่ได้มีการคัดเลือกสมุนไพรที่เป็น Herbal Champion จำนวน 15 ชนิด โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มสมุนไพรที่มีความพร้อมตามห่วงโซ่พัฒนาสมุนไพร Herbal champion ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน และกระชายดำ และ 2) กลุ่มสมุนไพรที่มีศักยภาพในการผลักดันให้เป็น Herbal champion ได้แก่ กระชายขาว มะขามป้อม ไพล กวาวเครือ ชิง กระท่อม ว่านหางจระเข้ บัวบก มะระขี้นก กัญชง กัญชา เพชรสังฆาต

สามารถศึกษารายละเอียดของพืชสมุนไพรเป้าหมายการส่งเสริมสมุนไพร Herbal Champion ทั้ง 15 ชนิดได้ดังนี้

4.1 ฟ้าทะลายโจร

4.1.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Andrographis paniculata* (Burm.f.) Nees.

4.1.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ฟ้าทะลายโจรเป็นไม้ล้มลุก ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยมตั้งตรง มีกิ่งเล็กๆออกด้านข้าง ใบเป็นวงรีปลายใบแหลม สีเขียวเข้ม มีดอกสีขาวขนาดเล็กเป็นช่อ ปลายกลีบมีสีออกม่วง ผลคล้ายฝักของต้อยติ่งภายในมีเมล็ดขนาดเล็กทรงแบนสีน้ำตาล

4.1.3 สรรพคุณ แก้ไข้ เจ็บคอ ไข้หวัด ท้องเสีย ร้อนใน

4.1.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เจริญเติบโตได้ดีในแถบร้อนชื้น แสงแดดปานกลาง เป็นพืชปลูกง่าย เจริญเติบโตในดินร่วนอุดมสมบูรณ์ที่ระบายน้ำได้ดี น้ำสะอาดไม่มีสารพิษเจือปนค่าความเป็นกรดต่างประมาณ 7 สามารถปลูกได้ในที่ราบต่ำจนถึงสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 3,200 เมตร

4.1.5 การปลูก/การดูแล การขยายพันธุ์ฟ้าทะลายโจรสามารถทำได้ทั้งเพาะเมล็ดและปักชำกิ่ง แต่การเพาะเมล็ดจะง่ายกว่า โดยเก็บเมล็ดจากฝักแก่จัดสีน้ำตาลเข้ม เปลือกแห้ง ก่อนหว่านให้นำเมล็ดแช่น้ำก่อน 2 คืน หรือ แช่น้ำร้อน ประมาณ 5-10 นาทีเป็นการกระตุ้นการงอกของเมล็ด ซึ่งสามารถทำได้ 2 วิธีคือ 1) ปลูกโดยใช้เมล็ด สามารถโรยเมล็ดเป็นแถวโดยขุดร่องตื้นเป็นแถวห่างกันประมาณ 40-50 ซม. โดยเมล็ดเป็นแถวและกลบด้วยดินบางๆ หรือใช้วิธีหยอดหลุม โดยขุดหลุมลึกประมาณ 2-5 ซม. ให้เป็นแนวห่างกัน 20-30 ซม. แต่ละแถวห่าง 40-50 ซม. หยอดเมล็ดลงหลุมละ 5-10 เมล็ด แต่ถ้าหากมีเมล็ดพันธุ์จำนวนมากและพื้นที่ปลูกกว้างสามารถผสมเมล็ดพันธุ์กับทรายหยาบหว่านให้ทั่วบริเวณ 2) ปลูกโดยใช้ต้นกล้า โดยการเพาะกล้าฟ้าทะลายโจรในแปลงหรือในถาดเพาะ เมื่อต้นกล้ามีอายุได้ 30 วัน รดน้ำให้ชุ่มก่อนขุดไปลงในหลุมปลูกที่เตรียมไว้แล้วรดน้ำทันที

ฟ้าทะลายโจรควรปลูกในพื้นที่ที่มีต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงาแต่ไม่ทึบจนเกินไปเพราะจะชอบแดดปานกลาง เหมาะที่จะปลูกตามร่องสวนระหว่างไม้ผล เป็นพืชที่ชอบน้ำแต่ไม่ชอบน้ำขัง ควรให้น้ำอย่างเหมาะสมจนถึงช่วงเก็บเกี่ยว การใส่ปุ๋ยสามารถใส่ปุ๋ยอินทรีย์ตอนเตรียมดินโดยใส่รองก้นหลุมหรือถ้ามีความอุดมสมบูรณ์ก็ไม่จำเป็น และใส่หลังจากปลูกประมาณ 60 วัน และหลังจากปลูก 90 วัน หลังเก็บเกี่ยวควรใส่ปุ๋ยเพิ่มเร่งการแตกยอด

4.1.6 การเก็บเกี่ยว ฟ้าทะลายโจรเริ่มเก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุได้ 3-4 เดือน จะเป็นระยะที่เริ่มออกดอกสามารถเก็บเกี่ยวไปแปรรูปวัตถุดิบผลิตสมุนไพรได้เนื่องจากเป็นระยะที่พบสารสำคัญสูงสุด โดยใช้กรรไกรตัดหรือใช้เคียวเกี่ยวโดยเหลือตอไว้ 5-10 ซม. เพื่อให้แตกยอดใหม่เพื่อเก็บเกี่ยวในรอบถัดไปโดยไม่ต้องปลูกใหม่ นำต้นที่เก็บได้มาล้างน้ำหรือเด็ดเอาเฉพาะใบไปล้างน้ำอย่างเบาเมื่อนำขึ้นผึ่งลมในกระชาดหรือตะแกรงไม้ไผ่จนแห้งเป็นเวลา 3 วัน ถ้าใช้ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ใช้เวลา 2 วัน ถ้าตู้อบไฟฟ้าใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง

4.2 ขมิ้นชัน

4.2.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Curcuma longa L.*

4.2.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพืชล้มลุก ส่วนที่อยู่เหนือดินลักษณะเป็นกาบใบเดี่ยว เหนียว เรียวและยาว ปลายแหลมเรียงซ้อนกัน ส่วนที่อยู่ใต้ดินเรียกว่าเหง้ารูปทรงไข่ และมีแงแตกออกมาจากหัวเป็นทรงกระบอกตรงหรือโค้งเล็กน้อย เนื้อในของเหง้ามีสีเหลืองเข้ม ดอกเป็นช่อแทงออกจากเหง้ามีเหลืองอ่อน กลีบประดับมีสีขาวแกมเขียวอ่อน ปลายกลีบมาแถบชมพูอ่อน

4.2.3 สรรพคุณ รักษาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ โรคกระเพาะ ผลพุงพอง บำรุงผิวพรรณ

4.2.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ขมิ้นชันเจริญเติบโตได้ในดินร่วนซุย หรือดินร่วนปนทรายที่มีความอุดมสมบูรณ์ระบายน้ำได้ดีไม่ท่วมขัง ถ้ามีน้ำท่วมขังเหง้าอาจเน่าได้ เติบโตได้ดีใน

สภาพอากาศร้อนชื้น ชอบแดดรำไรจึงเหมาะที่จะปลูกไว้ระหว่างร่องสวนไม้ผล ต้องการน้ำสะอาดไม่มีสารเคมีเจือปน ขมิ้นชันควรปลูกที่ความสูงจากระดับน้ำทะเล 450-900 ม.

4.2.5 การปลูก/การดูแล การปลูกควรปลูกในช่วงต้นฤดูฝน ประมาณ มี.ค.-พ.ค. โดยใช้เหง้าที่แก่จัดมีตาติดอยู่ 3-5 ตา โดยตัดหรือไม่ตัดก็ได้สามารถนำไปปลูกในแปลงได้เลย โดยเตรียมแปลงด้วยการพรวนดินให้ร่วนเหมาะสมควรกับการระบายน้ำ ใช้ปุ๋ยหมักจากขี้วัวเพื่อป้องกันการเกิดเชื้อราจากปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยซีเป็ดซีไก่ โดยขุดหลุมกว้างประมาณ 15 ซม. ระหว่างต้นห่างกันประมาณ 30 ซม. ระหว่างต้นห่างกันประมาณ 30 ซม. ใส่ปุ๋ยหมักคลุกกับดินรองก้นหลุม นำท่อนพันธุ์ที่เตรียมไว้ลงปลูกกลบหลุมด้วยดินและคลุมด้วยฟางหรือหญ้าแห้งเพื่อรักษาความชื้นในช่วงแรกของการปลูกต้องให้น้ำชุ่มชื้นอย่างสม่ำเสมอ แต่ไม่ควรมีน้ำขังเพราะอาจเกิดโรคเน่าได้ เมื่อทิ้งใบให้ลดการให้น้ำและงดการให้น้ำเมื่อขมิ้นชันตั้งใบหมด

4.2.6 การเก็บเกี่ยว ขมิ้นชันจะเริ่มแก่เมื่ออายุประมาณ 7 เดือน สังเกตจากใบล่างๆ จะเริ่มเปลี่ยนเป็นสีเหลือง เมื่ออายุ 9-11 เดือนต้นจะเริ่มเหี่ยวและล้มซึ่งจะเป็นที่เหง้าขมิ้นชันมีการสะสมสาระสำคัญสูงสุด โดยขุดเอาเหง้าที่อยู่ใต้ดินมาใช้ระวังอย่าให้เกิดแผล จากนั้นนำมาล้างทำความสะอาดทันที โดยแยกเป็นแ่งๆ ล้างโดยเปิดน้ำผ่านจากนั้นใส่กระดาษผืนในร่มให้แห้งก่อนไปทำกระบวนการทำให้แห้ง

4.3 กระชายดำ

4.3.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Kaempferia parviflora* Wall. Ex Baker

4.3.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ กระชายดำเป็นพืชล้มลุกลำต้นที่อยู่บนใบเดี่ยวมีลักษณะเป็นกาบใบเรียงซ้อนกัน ปลายใบแหลม ส่วนที่อยู่ใต้ดินเป็นเหง้าทรงกลมหรือรี เมื่อแก่มีแ่งแตกออกด้านข้าง ดอกออกเป็นช่อตามซอกใบ กลีบดอกสีขาวแถบสีม่วง

4.3.3 สรรพคุณ ขับปัสสาวะ ขับลม แก้บิด ท้องอืดท้องเฟ้อ โรคกระเพาะ

4.3.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนหรือดินร่วนปนทรายที่ระบายน้ำได้ดีไม่ท่วมขัง ต้องการแดดรำไรปานกลางตลอดวัน ชอบอากาศร้อนชื้น น้ำฝนหรือแหล่งน้ำสะอาดไม่มีสารเคมีเจือปน พื้นที่เหมาะสมควรปลูกพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 500-700 ม.

4.3.5 การปลูก/การดูแล กระชายดำขยายพันธุ์โดยใช้เหง้าแก่อายุประมาณ 11-12 เดือน ตัดเป็นท่อนมีตาติดอยู่ 2-3 ตา ก่อนลงแปลงปลูก เตรียมดินให้ร่วนระบายน้ำได้ดีเพื่อไม่ให้มีน้ำขัง โดยทำได้ทั้งยกแปลง หรือขุดหลุมลึกประมาณ 15 ซม. ผสมปุ๋ยคอกกับดินรองก้นหลุม ก่อนนำเหง้าลงปลูก 2-3 หัว กลบดินให้แน่นรดน้ำให้ชุ่มทันที และให้น้ำตลอดในช่วงแรกแต่ไม่แฉะจนเกินไปเพื่อป้องกันการเกิดโรคเน่า

4.3.6 การเก็บเกี่ยว กระชายดำเก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุประมาณ 8-12 เดือน สังเกตจากใบเริ่มเหี่ยวและหลุดออกจากลำต้น โดยขุดเหง้ากระชายดำขึ้นมาระวังไม่ให้เกิดบาดแผล ตัดราก

ออก นำไปล้างให้สะอาดแล้วผึ่งลมให้แห้งก่อนหั่นตากแดดโดยกระจายในกระจาดหรือตะแกรง ประมาณ 2-3 วัน หรือนำไปอบให้แห้งสนิท

4.4 กระชายขาว

4.4.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf

4.4.2 **ลักษณะทางพฤกษศาสตร์** กระชายขาวเป็นพืชล้มลุกเช่นเดียวกับกระชายดำ ลำต้นอยู่เหนือพื้นดิน ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับกัน ปลายใบแหลม มีเหง้าอยู่ใต้ดิน ออกเป็นกระจุก ทรงกระบอกปลายเรียวยาวรูปรางอบ ยาว 4-10 ซม. ผิวบางสีน้ำตาลอ่อนเนื้อในสีเหลืองอ่อน ดอก ออกเป็นช่อที่ยอดระหว่างใบคู่ในสุด สีขาวแกมชมพูอ่อน

4.4.3 **สรรพคุณ** แก้ปวดท้อง ท้องอืดท้องเฟ้อ แก้ชัก บำรุงกำลัง

4.4.4 **สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม** กระชายดำเจริญเติบโตได้ดีในดินร่วน หรือดิน ร่วนปนทรายที่อุดมสมบูรณ์ ระบายน้ำได้ดีน้ำไม่ท่วมขัง ชอบแดดปานกลางควรปลูกในที่ที่มีต้นไม้ให้ร่มเงา เช่นบริเวณร่องสวนไม้ผล ชอบอากาศร้อนชื้น น้ำสะอาดไม่มีสารเคมีเจือปน พื้นที่เหมาะสมควร ปลูกพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 500-700 ม.

4.4.5 **การปลูก/การดูแล** กระชายขาวนิยมขยายพันธุ์ด้วยหัวหรือเหง้าที่ติดอยู่กับ ลำต้น โดยเตรียมดินด้วยการไถพรวนให้ร่วนซุย ปรงดินให้สมบูรณ์ด้วยปุ๋ยอินทรีย์ โดยนำเหง้าที่เตรียมไว้ฝังดินห่างกันประมาณ 20 ซม. แล้วคลุมด้วยฟางหรือหญ้าแห้ง รดน้ำให้ชุ่มแต่ไม่แฉะเพราะกระชาย ขาวจะชอบน้ำแต่ไม่ชอบน้ำขังอาจทำให้เกิดโรคเน่าได้ ให้ปุ๋ยคอกเมื่ออายุได้ประมาณ 1 เดือน ช่วงแรกมักมีแมลงกัดกินใบควรฉีดพ่นด้วยสารสกัดสะเดา

4.4.6 **การเก็บเกี่ยว** กระชายดำจะเริ่มเก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุประมาณ 7 เดือน โดยละ ต้นจะเริ่มเหลืองและแห้งหมด เก็บเกี่ยวโดยขุดเหง้าขึ้นมาระวังไม่ให้เกิดแผล เมื่อเก็บมาแล้วล้าง น้ำให้สะอาด ใส่ตะกร้าผึ่งลมให้แห้ง ก่อนหั่นแว่นตากแดดให้แห้ง หรือนำไปอบให้แห้งสนิท

4.5 มะขามป้อม

4.5.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyllanthus emblica* (L.)

4.5.2 **ลักษณะทางพฤกษศาสตร์** มะขามป้อมเป็นไม้ยืนต้น ลำต้นตั้งตรงสีเทาอม น้ำตาลอ่อน ใบขนาดเล็กสีเขียวเข้มเรียงตัวกันเป็นแพอยู่ตรงข้ามกันตามก้านใบ ดอกแยกเพศออกเป็น ช่อขนาดเล็กสีขาวปะปนกันอยู่ตามกิ่ง ผลกลมขนาดใหญ่สีเขียวอ่อน ผลแก่มีสีเขียวอ่อนค่อนข้างใส มี รสฝาดเปรี้ยว ขมและอมหวาน เมล็ดอยู่ภายใน 6 เมล็ด มีเปลือกหุ้มเมล็ดแข็งสีน้ำตาลดำ

4.5.3 **สรรพคุณ** ลดไข้ แก้เจ็บคอ ละลายเสมหะ กระตุ้นน้ำลายแก้กระหาย แก้อ่อน ใน ด้านอนุมูลอิสระ

4.5.4 **สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม** มะขามป้อมเจริญเติบโตได้ดีในสภาพอากาศร้อน ชื้น ดินร่วนหรือดินร่วนปนทรายที่ระบายน้ำได้ดี ทนแล้งและเติบโตได้ดีในดินที่มีความหลากหลายแม้

มีค่าความเป็นกรดต่าง 6.5-9.5 ก็โตได้ดี สามารถปลูกได้ในพื้นที่ตั้งแต่ระดับน้ำทะเลไปถึงสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,300 ม.

4.5.5 การปลูก/การดูแล การขยายพันธุ์มะขามป้อมในปัจจุบันนิยมใช้วิธีการติดตา และต่อกิ่งมากกว่าการเพาะด้วยเมล็ดเนื่องจากให้ผลผลิตช้าและมีความเสี่ยงต่อความแปรปรวนทางพันธุกรรม จึงมักใช้กิ่งพันธุ์ที่มีอายุประมาณ 1 ปีมาขยายพันธุ์โดยระยะการปลูกแปลงจะปลูกที่ระยะห่างระหว่างต้นประมาณ 5 ม. ระยะห่างระหว่างแถวประมาณ 6 ม. เตรียมดินด้วยการผสมปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ และให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ เมื่อโตต้องแต่งทรงพุ่มให้ไม่สูงจนเกินไปเพื่อสะดวกต่อการดูแลรักษาและหมั่นกำจัดวัชพืชที่โคนต้น

4.5.6 การเก็บเกี่ยว มะขามป้อมจากการตอนกิ่งสามารถเก็บผลผลิตได้เมื่ออายุ 2-3 ปี โดยผลที่สุกจะมีขนาดใหญ่ขยายเต็มที่จะมีสีเขียวอ่อนออกเหลือง วิธีการเก็บคือเด็ดจากขั้วระวางไม่ให้ผลชำเสียหาย ในผลมะขามป้อมมีวิตามินซีสูงมากและคุณสมบัติเด่นของวิตามินซีจากมะขามป้อมคือมีแทนนินอยู่ด้วยซึ่งช่วยคงสภาพวิตามินซีไม่ว่าจะมีการนำมะขามป้อมไปแปรรูปในแบบต่างๆ ทั้งการดอง หรือแปรรูปในรูปแบบผง

4.6 ไพล

4.6.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zingiber cassumunar Roxb.*

4.6.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไพลเป็นพืชล้มลุก ส่วนอยู่บนดินเป็นหน่อที่แทงขึ้นมาเป็นลำต้น ประกอบด้วยกาบใบหุ้มซ้อนกันเป็นลำต้น ใบเดี่ยวปลายเรียวยาว ผิวเรียบ ผิวด้านล่างมีขนนุ่ม ดอกเป็นช่อออกมาจากเหง้ารูปทรงไข่ มีก้านช่อดอกที่มีใบประกอบซ้อนกันสีแดงอมม่วงเหมือนกลีบดอกบัว ผลเป็นทรงกลมแห้งแตก ภายในมี 3 พู ในพุมิเมล็ดเล็กๆรูปไข่สีดำเป็นมันจำนวนมาก

4.6.3 สรรพคุณ ขับลม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ รักษาอาการเคล็ดขัดยอก

4.6.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ไพลเป็นพืชที่เติบโตได้ดีในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ ร่วยซุยระบายน้ำได้ดี พื้นที่เหมาะสมควรสูงจากระดับน้ำทะเล 100-900 ม. และไม่ควรถูกติดต่อกันเป็นเวลานานเพื่อป้องกันการสะสมของโรคพืช

4.6.5 การปลูก/การดูแล ไพลขยายพันธุ์โดยใช้เหง้าที่แก่จัดอายุประมาณ 1ปี มีความสมบูรณ์ของตาไม่มีโรคและแมลง โดยหลังจากเตรียมดินและขุดหลุมกว้าง 15 ซม. เว้นระยะห่างระหว่างหลุมประมาณ 50 ซม. นำเหง้าที่เตรียมไว้ลงปลูกกลบดินและรดน้ำให้ชุ่มแต่ไม่แฉะหรือมีน้ำขังเพื่อป้องกันโรคเน่า การให้ปุ๋ยไม่ควรให้ปุ๋ยสัมผัสกับส่วนของต้น

4.6.6 การเก็บเกี่ยว ไพลสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลายทั้งทางยาและเวชสำอาง การใช้ประโยชน์จากไพลแต่จะวัตถุประสงค์ก็จะใช้ไพลที่มีอายุต่างกันเนื่องจากสารสำคัญสะสมไม่เท่ากันเช่น หากนำไปทำลูกประคบ ควรเก็บไพลที่มีอายุ 8-10 เดือน หากนำไปทำน้ำมันหอม

ระเหย ควรเก็บเกี่ยวเมื่ออายุได้ 2 ปี โดยการขุดจากดินขึ้นมาและระวังไม่ให้เกิดบาดแผล เมื่อต้องการแปรรูปให้นำมาล้างทำความสะอาดผึ่งให้แห้ง จากนั้นนำมาผานบางๆนำไปตากแดด 6 วันหรือหากใช้เครื่องอบลมร้อนจะใช้เวลาประมาณ 24 ชั่วโมงจนแห้ง

4.7 กวาวเครือ

4.7.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pueraria candollei* var.

4.7.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพืชไม้เลื้อยหรือพืชในตระกูลถั่ว มีหัวทรงกลมขนาดใหญ่อยู่ใต้ดิน เนื้อภายในจะมีสีขาวคล้ายมันแกวมียาวสีขาวคล้ายนม เนื้อเปราะ มีเส้นมาก ถ้าหัวขนาดเล็กเนื้อจะละเอียดกว่า

4.7.3 สรรพคุณ บำรุงร่างกาย ทำให้กระชุ่มกระชวย ช่วยลดอาการของสตรีวัยหมดประจำเดือน และนิยมนำมาใช้ประกอบผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางค์

4.7.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม กวาวเครือเป็นพืชที่เติบโตได้ดีในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ ร่วยซุยระบายน้ำได้ดี ไม่ท่วมขัง พื้นที่เหมาะสมควรสูงจากระดับน้ำทะเล 300-800 ม. เป็นพืชที่ต้องการแสงมากในการเจริญเติบโต

4.7.5 การปลูก/การดูแล กวาวเครือสามารถขยายพันธุ์ได้ทั้งการใช้เมล็ดและปักชำ การขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดทำได้โดยการเพาะเมล็ดในกระบะ เมื่อต้นกล้าอายุได้ 1 เดือนย้ายไปปลูกในถุงเพาะชำให้แสงประมาณ 50% เมื่ออายุครบ 2 เดือนจึงย้ายไปลงแปลงปลูก การปักชำสามารถขยายพันธุ์ได้โดยใช้เถาที่มีตาติดอยู่มาปักชำลงในถุงเพาะ โดยขุดหลุมปลูก 50x50 ซม. ระยะระหว่างต้นระหว่างแถวคือ 1.5 ม.

ใส่ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก 2 ครั้ง ครั้งแรกใส่รอบโคนต้นเมื่ออายุได้ประมาณ 3 เดือนและ ใส่อีกครั้งเมื่อกวาวเครือเริ่มออกดอก ให้น้ำอย่างสม่ำเสมอและหมั่นกำจัดวัชพืชที่จะแย่งอาหารของพืชสมุนไพร

4.7.6 การเก็บเกี่ยว สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้หลังจากอายุประมาณ 2 ปี และหัวกวาวเครือมีน้ำหนักตั้งแต่ 2 กก. ขึ้นไป โดยขุดหัวที่อยู่ใต้ดินขึ้นมาอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดบาดแผลที่ผิว

4.8 ชิง

4.8.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zingiber officinale* Rosc.

4.8.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ชิงเป็นพืชล้มลุกมีส่วนที่อยู่เหนือดินคือลำต้นเทียม มีใบเป็นใบเดี่ยวสีเขียวเข้มผิวมันขอบเรียบ ออกเรียงสลับกัน ดอกออกเป็นช่อแทงออกจากเหง้าที่อยู่ใต้ดิน สีเหลืองแกมเขียวอ่อน ส่วนอยู่ใต้ดินคือลำต้นรูปร่างคล้ายนิ้วมือสีน้ำตาลอ่อน เนื้อในมีสีเหลืองมีกลิ่นเฉพาะ ผลแห้งเป็นทรงกลมขนาดเล็กภายในมี 3 พู ภายในพุมีเมล็ดจำนวนมาก

4.8.3 สรรพคุณ แก้ไข้ ไอ อาเจียนคลื่นไส้ ท้องอืดท้องเฟ้อ

4.8.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ชิงเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ที่เป็นดินร่วนปนทราย ที่อุดมสมบูรณ์ ระบายน้ำได้ดี พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการปลูกคือตั้งแต่ระดับน้ำทะเลไปจนถึงสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,500 ม. ชอบแดดรำไรมีร่มเงา และชอบอากาศชื้น

4.8.5 การปลูก/การดูแล ชิง สามารถขยายพันธุ์โดยใช้เหง้าแก่จัดอายุประมาณ 10-12 เดือน หั่นท่อนให้มีขนาดติดอยู่ 2-3 ตา เตรียมดินโดยการพรวนให้ร่วนซุยใส่ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อให้ดินโปร่ง ไม่ควรใช้ซีพีเปิดซีพีไก่หรือปุ๋ยเคมีเพราะจะทำให้ผิวไม่สวย ปลูกโดยการนำเหง้าที่เตรียมไว้ฝังในหลุมลึกประมาณ 5-7 ซม. นำด้านที่จะแตกหน่อตั้งขึ้นเว้นระยะห่างระหว่างแถว 30 ซม. กลบดินแล้วใช้ฟางหรือหญ้าแห้งคลุมเพื่อรักษาความชื้นพร้อมรดน้ำทันที

4.8.6 การเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวสามารถเก็บได้ 2 ระยะ คือชิงอ่อนจะเก็บได้เมื่ออายุประมาณ 4-6 เดือน ชิงแก่จะเก็บเกี่ยวเมื่ออายุได้ประมาณ 11-12 เดือน เก็บเกี่ยวได้ด้วยการถอนขึ้นมาด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดแผล เมื่อต้องการแปรรูปนำมาล้างให้สะอาด ผึ่งให้แห้ง นำมาหั่นตามแนวยาวแล้วตากแดดให้แห้งสนิท

4.9 กระต่อม

4.9.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mitragyna speciosa* Korth.

4.9.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ กระต่อมเป็นไม้ยืนต้น ลำต้นตรง ใบเป็นใบเดี่ยวทรงรีสีเขียว ใต้ใบมีเส้นสันชัดเจน ออกดอกกระจุกแน่นเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ผลเป็นทรงกระบอกภายในมีเมล็ดอยู่มากมาย

4.9.3 สรรพคุณ กระต่อมมีสรรพคุณเบาเทาอาการปวดจึงถูกนำมาใช้ทางการแพทย์ คือมีสารไมทรากิน นอกจากนี้ยังสามารถลดความอยากน้ำตาลด้านการซึมเศร้า แก้อาการท้องเสีย

4.9.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม กระต่อมเจริญเติบโตได้ในดินร่วนปนทรายที่อุดมสมบูรณ์ ระบายน้ำได้ดีไม่ชอบน้ำขัง ชอบอากาศร้อนชื้น แสงแดดปานกลาง สามารถปลูกตามร่องสวนไม้ผลเพื่อรับแดดรำไรได้

4.9.5 การปลูก/การดูแล การขยายพันธุ์กระต่อมนิยมใช้เมล็ด โดยเฉพาะเป็นต้นกล้าก่อนจึงย้ายไปปลูกกลางแจ้ง โดยการเตรียมดินให้ร่วนซุย ขุดหลุมปลูกห่างกัน 4 ม. การบำรุงรักษาทำได้โดยใส่ปุ๋ยคอก

4.9.6 การเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวใบกระต่อมเพื่อไปใช้ประโยชน์ สามารถเก็บเกี่ยวได้เมื่อกระต่อมเริ่มมีอายุตั้งแต่ 1 ปี โดยเก็บใบแก่ทุก 15 วัน กระต่อมจะให้ผลผลิตเต็มที่เมื่อต้นมีอายุ 5 ปี

4.10 ว่านหางจระเข้

4.10.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aloe barbadensis* Mill.

4.10.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ว่านหางจระเข้เป็นพืชล้มลุก ลำต้นสั้น มีใบขนาดใหญ่สีเขียวแต่มจุดขาว ปลายแหลม ขอบใบหยักมีหนาม ใบอบน้ำ เนื้อมีลักษณะเป็นวุ้นสีเขียวใส ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอดสีแดง

4.10.3 สรรพคุณ รักษาบาดแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก มักใช้เป็นส่วนประกอบในเครื่องสำอางค์

4.10.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ว่านหางจระเข้นิยมปลูกในกระถางเพื่อการบริหารจัดการที่ง่ายกว่า และควรเปลี่ยนกระถางปีละ 1 ครั้ง ควรรดน้ำอย่างพอเหมาะไม่ให้น้ำมากเกินไป ตั้งกระถางไว้ในที่มีแสงแดดส่องถึง

4.10.5 การปลูก/การดูแล วิธีขยายพันธุ์ว่านหางจระเข้ที่ง่ายที่สุดคือขยายพันธุ์ด้วยการแยกหน่อ ต้นว่านหางจระเข้ที่ใหญ่แล้วคือสูงประมาณ 20 ซม. ที่ด้านล่างของใบจะมีหน่อ ให้ใช้มีดตัดออกมาและทิ้งไว้ให้แผลแห้ง สามารถนำไปปลูกใหม่ได้โดยเว้นการให้น้ำในระยะแรกประมาณ 1 เดือน แล้วจึงย้ายมาตั้งในที่ที่มีแสงแดดส่องถึง

4.10.6 การเก็บเกี่ยว สามารถเก็บเกี่ยวว่านหางจระเข้ได้หลังจากปลูกประมาณ 6-8 เดือน หรือลำต้นใหญ่มีในหนาประมาณ 2 ซม. โดยเริ่มเก็บจากใบล่างที่โคนใบด้านในที่อบน้ำมีวุ้นเต็ม ระวังอย่าให้ใบช้ำ

4.11 บัวบก

4.11.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Centella asiatica* Linn.

4.11.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ บัวบกเป็นพืชล้มลุกขนาดเล็ก ลำต้นเป็นไหลเลื้อยไปตามพื้น ใบเป็นใบเลี้ยงเดี่ยวสีเขียวสด รูปร่างคล้ายรูปไตหรือใบบัว ขอบหยักฐานใบเว้า มีก้านใบยาว ออกดอกเป็นช่อรูปร่างคล้ายร่ม กลีบดอกสีม่วงอมแดง เมล็ดสีดำขนาดเล็กอยู่ภายในเปลือกแข็งสีเขียว มีระบบรากแก้วแทงลึกลงในดิน มีรากฝอยรากแขนงสีน้ำตาลออกตามข้อ

4.11.3 สรรพคุณ ดับร้อน แก้ช้ำใน ลดการอักเสบ รักษาบาดแผล ขับปัสสาวะ แก้ปวดศีรษะเป็นไข้ แก้ร้อนในกระหายน้ำ

4.11.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม บัวบกเป็นพืชที่สามารถปลูกได้ตลอดปี เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนปนทรายที่มีความชุ่มชื้นระบายน้ำได้ดี และอุดมสมบูรณ์แต่ไม่มีน้ำขัง ชอบแดดจัด

4.11.5 การปลูก/การดูแล บัวบกขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด โดยเฉพาะเมล็ดในกระเบาะเมื่อต้นกล้าอายุได้ประมาณ 15-25 วันก็สามารถย้ายลงปลูกในแปลงได้ โดยทำการใส่ปุ๋ยรดน้ำ หรือ

สามารถใช้ไหลในการขยายพันธุ์ได้โดยนำไหลที่แต่ออกจากต้นแม่ไปพอกดินที่รากเหง้าใหม่แล้วนำไปปลูกได้เลย

4.11.6 การเก็บเกี่ยว บวบก็สามารถเริ่มเก็บได้ตั้งแต่ประมาณ 60-90 วันหลังจากปลูก เก็บได้ทั้งต้น หรือจะเลือกเก็บเฉพาะใบก็ได้ โดยถ้าเก็บทั้งต้นใช้เสียมขุดเอาใต้รากขึ้นมาล้างทำความสะอาด จากนั้นตัดบริเวณโคนต้นให้ได้ความยาวจากใบลงมาประมาณ 1 คืบ นำไปใช้ได้ทั้งแบบสด และแห้ง

4.12 มะระขึ้นก

4.12.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Momordica charantia* L.

4.12.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ มะระขึ้นกเป็นไม้เลื้อยที่เลื้อยเกาะพันไปกับต้นไม้อื่น ลำต้นเหลี่ยมมีขนปกคลุม มีมือเกาะ ใบเดี่ยวสีเขียวขอบใบหยัก ปลายแหลมคล้ายใบแตงโม ดอกมีสีเหลืองอ่อน กลีบบาง เกสรสีเหลืองแกมส้ม ผลเดี่ยวผิวขรุขระทรงกระสวย ผลอ่อนมีสีเขียวเมื่อสุกจะมีสีเหลืองอมส้ม

4.12.3 สรรพคุณ แต่ละส่วนของมะระขึ้นกให้ประโยชน์ที่ต่างกัน คือรากมีสรรพคุณลดไข้ บำรุงธาตุ แก้กิดสีดวงทวาร แก้อักเสบ ใบมีสรรพคุณช่วยเจริญอาหาร ช่วยระบาย ดอกมีสรรพคุณแก้อาการท้องอืด ผลมีสรรพคุณช่วยเจริญอาหาร บำรุงร่างกาย ขับพยาธิ ลดระดับน้ำตาลในเลือด และเป็นยาระบาย เมล็ดใช้ขับพยาธิตัวกลม

4.12.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มะระขึ้นกเป็นพืชที่สามารถปลูกได้ทั่วไป เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนปนทรายที่มีความชุ่มชื้นระบายน้ำได้ดีไม่มีน้ำขัง ชอบแดดปานกลางนิยมปลูกในสวน หรือหัวไร่ปลายนา

4.12.5 การปลูก/การดูแล มะระขึ้นกขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด โดยทำการเตรียมดินยกร่องกว้างประมาณ 1 ม. เว้นร่อง 50 ซม. ขุดหลุมประมาณ 10 ซม. หยอดเมล็ดมะระ 2-3 เมล็ด ระยะห่างระหว่างหลุม 50 ซม. รดน้ำให้ชุ่ม พร้อมทั้งทำรั้วไม้ไผ่ หรือชิงลมสำหรับให้ต้นมะระขึ้นกเลื้อยพัน

4.12.6 การเก็บเกี่ยว มะระขึ้นกสามารถเก็บเกี่ยวได้เมื่อมีอายุประมาณ 45-60 วัน โดยเลือกเก็บผลที่มีสีเขียวเข้ม สามารถขายสดหรือแปรรูปเป็นมะระขึ้นกแห้งโดยนำผลสดมาล้างให้สะอาด นำมาหั่นตากแดดแห้งที่ประมาณ 2-3 วันจนแห้งสนิทแล้วนำไปอบ

4.13 กัญชง

4.13.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cannabis sativa* L. subsp. *Sativa*

4.13.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นสูงกว่า 2 ม. แตกกิ่งก้านน้อย ข้อยาว ใบสีเขียวอมเหลืองขนาดใหญ่การเรียงตัวของใบค่อนข้างห่าง ดอกมียางที่ค่อนข้าง

4.13.3 สรรพคุณ กัญชงสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เกือบทุกส่วน สำหรับการนำมาใช้ในด้านสมุนไพรนิยมนำมาใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมเครื่องสำอางค์ ซึ่งน้ำมันหอมระเหยจากกัญชงมีคุณสมบัติช่วยดูแลผิวพรรณ ทำให้ผิวชุ่มชื้น นอกจากนี้ยังเป็นยาบำรุงโลหิต ช่วยผ่อนคลาย รักษาโรคท้องร่วง บรรเทาอาการเจ็บปวด คลายกล้ามเนื้อ รักษาโรคเกาต์

4.13.4 การปลูก/การดูแล กัญชงเป็นพืชที่ปลูกยาก คือที่มีความต้องการธาตุอาหารและน้ำสูง ชอบความชื้นแต่ไม่ใช่ดินอิมตัวที่มีอากาศปริมาณระดับสูง เพราะมักเกิดโรคเน่าได้ง่าย ใช้เมล็ดในการขยายพันธุ์ โดยทำได้ 2 วิธีคือการหว่านเมล็ดลงในแปลงปลูก และหยอดลงในหลุมที่เตรียมไว้ รดน้ำและใส่ปุ๋ยคอกอย่างสม่ำเสมอ และหมั่นกำจัดวัชพืช

4.13.5 การเก็บเกี่ยว ต้นกัญชาสามารถเก็บเกี่ยวได้ตั้งแต่อายุได้ 4 เดือนขึ้นไป ทำได้ 2 วิธีคือ ถอนทั้งต้น หรือตัดครึ่งต้น และควรเก็บเกี่ยวในวันที่มีแสงแดดจัดเพราะจะทำให้มีสาร THC สูงมาก เมื่อเก็บเกี่ยวต้นกัญชาแล้วให้นำไปตากแดดจนแห้งจากนั้นนำไปเคาะเมล็ดเพื่อใช้ทำพันธุ์ต่อไป

4.14 กัญชา

4.14.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ Cannabis sativa L subsp. Indica

4.14.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นสูงน้อยกว่ากัญชง บางชนิดออกพุ่มทรงเตี้ย แตกกิ่งก้านมาก ข้อไม่ยาว ใบสีเขียวจัดขนาดเล็ก เรียงชิดกัน ดอกมียางที่ช่อมาก

4.14.3 สรรพคุณ ช่วยเจริญอาหาร ผ่อนคลาย ทำให้อารมณ์ดี นอนหลับง่าย ลดอาการคลื่นไส้ อาเจียน บรรเทาอาการปวดเรื้อรัง ต้านซึมเศร้า ยับยั้งเซลล์มะเร็ง

4.14.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม กัญชาเป็นพืชที่ชอบแสงแดด แสงจึงเป็นตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดเพียงอย่างเดียวในการเจริญเติบโตของกัญชา ไม่ว่าจะปลูกแบบ Indoor หรือการปลูกในเรือนกระจก ดังนั้นการให้แสงที่เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นในการเจริญเติบโตของต้นกัญชา ระยะปลูกต้นกล้า จะเป็นระยะที่กัญชาต้องการแสงมากที่สุด เพื่อให้ต้นกัญชาเจริญเติบโตได้เต็มที่ ควรให้แสงตลอด 18 - 24 ชั่วโมง ระยะสร้างใบและลำต้น ต้องการอากาศและอาหารเพิ่มขึ้น โดยแสงที่ให้ต้องอย่างน้อยวันละ 16 ชั่วโมง เพื่อรองรับการเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นจนกว่าจะถึงระยะการออกดอก และระยะออกดอก ควรลดการให้แสงลง เพื่อเพิ่มคุณสมบัติทางยา โดยให้แสงวันละ 12 ชั่วโมง และ งดแสงวันละ 12 ชั่วโมง

4.14.5 การปลูกการดูแล การปลูกกัญชาเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์สามารถทำได้ทั้งการปลูกแบบระบบเปิด และระบบปิดในโรงเรือน โดยใช้เมล็ดในการขยายพันธุ์ หลังจากเพาะเมล็ดประมาณ 3 วันก็จะได้ต้นกล้าและเมื่อแข็งแรงสามารถย้ายไปลงแปลงปลูก หรือหากเป็นระบบปิดก็ลงปลูกแยกใส่กระถาง โดยรดให้น้ำ 1 วันก่อนย้ายปลูก กัญชาเป็นพืชที่โตเร็วต้องการน้ำและอาหารอย่างสม่ำเสมอ น้ำควรให้น้อยแต่บ่อยครั้ง ปุ๋ยสามารถผสมให้ไปพร้อมน้ำได้เลย

4.14.6 การเก็บเกี่ยว กัญชาสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ทั้งใบและดอก โดยใบสามารถเก็บได้ครั้งแรกหลังย้ายปลูกแล้ว 35 วัน โดยเก็บเกี่ยวก่อนอาทิตย์ขึ้นจะได้สารสำคัญออกฤทธิ์สูง สามารถเก็บเกี่ยวได้ในทุก 2 สัปดาห์ โดยเก็บใบให้เหลือใบที่ปลายยอด 6-8 ใบ การเก็บเกี่ยวดอก เก็บเกี่ยวเมื่อยอดเกสรตัวเมียเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลมากกว่า 50% เก็บเกี่ยวได้ตั้งแต่อายุ 108-120 วัน

4.15 เพชรสังฆาต

4.15.1 ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cissus quadrangularis* L.

4.15.2 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เพชรสังฆาตเป็นไม้เถา เถาเป็นรูปสี่เหลี่ยม เปลือกเรียบมีสีเขียวเป็นข้อปล้องต่อกัน ยาวประมาณ 3 –15 ซม. มีมือเกาะใช้สำหรับยึดเกาะเลื้อยพันไม้หลักหรือต้นไม้อื่น

4.15.3 สรรพคุณ ใช้รักษาโรคริดสีดวงทวารหนัก

4.15.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เพชรสังฆาตสามารถเจริญเติบโตได้ทุกที่เจริญเติบโตได้ในดินร่วนปนทรายที่อุดมสมบูรณ์ระบายน้ำได้ดีไม่ท่วมขัง ชอบแดดจัด

4.15.5 การปลูก/การดูแล การขยายพันธุ์เพชรสังฆาตสามารถทำได้โดยนำเถาแก่มาตัดเป็นท่อน แต่ละท่อนควรมีข้อ 1-2 ข้อ นำเถาไปชำในดิน โดยปักเอียงเล็กน้อยลึก 10 ซม. รดน้ำให้ชุ่ม ใส่ปุ๋ยคอกและควรหลีกเลี่ยงมูลไก่เพื่อลดการเกิดเชื้อรา

4.15.6 การเก็บเกี่ยว เพชรสังฆาตสามารถเก็บเกี่ยวเถาได้ตั้งแต่อายุ 6-2 ปี โดยหั่นเป็นท่อนๆ ล้างน้ำให้สะอาด ผึ่งให้แห้งก่อนนำไปอบจนแห้งสนิท

สรุปได้ว่า พืชสมุนไพรที่กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ให้การสนับสนุนให้เป็นสมุนไพรที่เป็น Herbal Champion จำนวน 15 ชนิด โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มสมุนไพรที่มีความพร้อมตามห่วงโซ่พัฒนาสมุนไพร Herbal champion ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน และกระชายดำ และ 2) กลุ่มสมุนไพรที่มีศักยภาพในการผลักดันให้เป็น Herbal champion ได้แก่ กระชายขาว มะขามป้อม ไพล กวาวเครือ ชิง กระท่อม ว่านหางจระเข้ บัวบก มะระขี้นก กัญชา เพชรสังฆาต ซึ่งในงานวิจัยนี้จะใช้พืชสมุนไพรทั้ง 15 ชนิดมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ระดับความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร และชนิดที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมในพื้นที่อำเภอบางปะกง

5. สภาพทั่วไปของอำเภอบางปะกง

5.1 ที่ตั้ง ขนาดพื้นที่

อำเภอบางปะกง เป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 11 อำเภอ ของจังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ห่างจากจังหวัดฉะเชิงเทรา ตามเส้นทางหลวง

แผ่นดินหมายเลข 314 ประมาณ 24 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 34 (ถนนบางนา – ตราด) ประมาณ 45 กิโลเมตร ถือเป็นประตูสู่เขตภาคตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 257.893 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 161,183 ไร่ และมีพื้นที่ติดกับทะเลยาวประมาณ 12.2 กิโลเมตร

5.1.1 อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ และอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี และอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

แผนที่อำเภอบางปะกง

ภาพที่ 2.2 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตของอำเภอบางปะกง

(ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะกง,2566)

5.2 ลักษณะภูมิประเทศ และกลุ่มชุดดิน

5.2.1 ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอบางปะกงมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1-2 เมตร พื้นที่ที่อยู่ติดทะเลมีสภาพเป็นป่าชายเลน มีแม่น้ำบางปะกงเป็นแม่น้ำสายหลัก สภาพน้ำในแม่น้ำบางปะกง น้ำจะจืดอยู่ประมาณ 6 เดือน และมีน้ำเค็มประมาณ 6 เดือน (เกิดในช่วงเดือนธันวาคม - พฤษภาคม ของทุกปี)

5.2.2 กลุ่มชุดดิน

อำเภอบางปะกงมีกลุ่มชุดดินเหมาะสมกับการปลูกพืชจำนวน 6 กลุ่มชุดดิน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) กลุ่มชุดดินที่ 2

(1) ชุดดิน : บางน้ำเปรี้ยว (Bp)

(2) ลักษณะเด่น : เนื้อดินเป็นดินเหนียว ดินบนมีสีเทาหรือเทาแก่ ดินล่างมีสีเทา จุดประสีน้ำตาลและสีเหลืองหรือสีแดง ถ้าเป็นดินที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลจะพบสารจาโรไซต์สีเหลืองฝังในระดับความลึกเป็นดินลึก มีการระบายน้ำเร็ว ความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง pH 4.5-5.5

(3) ปัญหา : ปฏิกริยาดินค่อนข้างเป็นกรดจัด ฤดูฝนน้ำขังนาน 3-5 เดือน

(4) แนวทางการจัดการ : ปลูกพืชบำรุงดินเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดินแก้ไขเนื้อดินเหนียว และมีโครงสร้างค่อนข้างแน่นทึบ ด้วยปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก หรือใช้วัสดุปรับปรุงดินอย่างอื่น เช่น ชี้เลื่อย แกลบ กากน้ำตาล เป็นต้น

(5) ปลูกพืชผักหรือไม้ผล : ถั่วเขียว ถั่วลิสง อ้อยฝ้าย ไม้ผลไม้ยืนต้น มะพร้าวส้มโอ

2) กลุ่มชุดดินที่ 3

(1) ชุดดิน : บางกอก (Bk)

(2) ลักษณะเด่น : กลุ่มดินเหนียว

ลึกมากที่เกิดจากตะกอนน้ำกร่อย อาจพบชั้นดินเลนของตะกอนน้ำทะเลที่ไม่มีศักยภาพก่อให้เกิดเป็นดินกรดกำมะถันภายในความลึก 150 ซม. จากผิวดิน ปฏิกริยาดินเป็นกลางถึงเป็นด่าง การระบายน้ำเร็ว ความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง

(3) ปัญหา : โครงสร้างแน่นทึบ ดินแห้งแข็งและแตกกระแหง ทำให้ไถพรวนยาก บางพื้นที่อาจพบชั้นดินเลนที่มีเกลือสะสมอยู่ในดินล่าง และน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

(4) แนวทางการจัดการ : ไถพรวนขณะที่ดินมีความชื้นที่เหมาะสม หรือไถกลบพืชปุ๋ยสด ร่วมกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำหรือปุ๋ยเคมี

(5) ปลูกพืชผักหรือไม้ผล : ข้าว

3) กลุ่มชุดดินที่ 9

(1) ชุดดิน : ชะอำ (Ca)

(2) *ลักษณะเด่น* : กลุ่มดินเหนียวลึกมากที่เกิดจากตะกอนน้ำทะเลที่เป็นดินเค็มและเปรี้ยวจัด ดินบนปฏิกิริยาเป็นกรดรุนแรงมาก ดินล่างปฏิกิริยาเป็นกลางถึงเป็นด่าง การระบายน้ำเร็ว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงปานกลาง

(3) *ปัญหา* : ดินเป็นกรดรุนแรงมากและมีเกลือสะสมสูง โครงสร้างดินแน่นทึบ ทำให้ไถพรวนยาก บางพื้นที่อาจมีน้ำทะเลท่วมถึง ขาดแคลนแหล่งน้ำจืด และน้ำท่วมขังในฤดูฝน ทำความเสียหายกับพืชที่ไม่ชอบน้ำ

(4) *แนวทางการจัดการ* : ไถพรวนดินในขณะที่ดินมีความชื้นที่เหมาะสม ลดและควบคุมความเป็นกรดรุนแรงมากของดินด้วยวัสดุปูน ปล่อยให้มีน้ำขังล่างเอากรดและเกลือออกไปจากแปลงปลูก ปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ

(5) *ปลูกพืชผักหรือไม่ผล* : -

4) กลุ่มชุดดินที่ 12

(1) *ชุดดิน* : ดอนเมือง (Dm)

(2) *ลักษณะเด่น* : เนื้อดินเป็นดินเหนียวหรือดินร่วนเหนียวปนทรายแป้ง แต่มีลักษณะเป็นดินเลน ดินบนมีสีดำนเทา มีจุดประสีน้ำตาลเล็กน้อย ส่วนดินล่างเป็นดินเลนสีเทาแกหรือสีเทาปนเขียว พบบริเวณที่ราบน้ำทะเลท่วมถึง และบริเวณชะวากทะเลเป็นดินลึก มีการระบายน้ำเลวมาก มีความอุดมสมบูรณ์สูง เป็นดินเค็มจัด ปฏิกิริยาดินเป็นกลางถึงเป็นกรดปานกลาง pH 7.0-8.0

(3) *ปัญหา* : ดินเลนเค็มจัด มีโครงสร้างเลวไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร น้ำทะเลท่วมถึง

(4) *แนวทางการจัดการ* : เป็นกลุ่มชุดดินที่มีศักยภาพไม่เหมาะสมในการเพาะปลูกพืช แต่มีศักยภาพเหมาะที่จะใช้ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง หรือใช้ในการทำนาเกลือและรักษาไว้เป็นป่าชายเลน

(5) *ปลูกพืชผักหรือไม่ผล* : ทำนาเกลือ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

4) กลุ่มชุดดินที่ 13

(1) *ชุดดิน* : บางปะกง (Bpg)

(2) *ลักษณะเด่น* : กลุ่มดินเลนเค็มชายทะเลที่มีศักยภาพก่อให้เกิดเป็นดินกรดกำมะถัน ปฏิกิริยาดินเป็นกลางถึงเป็นด่าง การระบายน้ำเลวมาก ความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง

(3) *ปัญหา* : ดินเลนเค็มที่มีน้ำทะเลท่วมถึงเป็นประจำวัน มีศักยภาพก่อให้เกิดดินกรดกำมะถัน เกิดก๊าซพิษไข่เน่า และก๊าซมีเทน ซึ่งเป็นอันตรายต่อพืช มีความสามารถในการทรงตัวของต้นพืชต่ำมาก ทำให้พืชล้มง่าย เมื่อดินแห้งจะแปรสภาพเป็นดินกรดกำมะถันและเค็ม และมีน้ำทะเลท่วมเป็นประจำทุกวัน

(4) *แนวทางการจัดการ* : ไม่เหมาะสมต่อการเกษตรทุกประเภท บริเวณพื้นที่ดินเสื่อมโทรม ควรปลูกป่าชายเลน และพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ควรมีบ่อบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่ทางน้ำธรรมชาติ สำหรับพื้นที่ป่าชายเลน ควรสงวนไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัย แนวกันชนของลมและคลื่นแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์น้ำและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ที่อยู่ในป่าชายเลน

(5) *ปลูกพืชผักหรือไม้ผล* : -

5) กลุ่มชุดดินที่ 16

(1) *ชุดดิน* : หินกอง (HK)

(2) *ลักษณะเด่น* : เนื้อดินเป็นพวกดินร่วนปนทรายแข็ง สีดินมีสีน้ำตาลอ่อนหรือสีน้ำตาลปนเทา และมีจุดประสีน้ำตาลเข้ม สีเหลือง หรือสีแดง ในดินชั้นล่างอาจพบพวกเหล็กและแมงกานีสปะปน กลุ่มดินนี้เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนลำนํ้า พบบริเวณพื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ ตามลานตะพักลำนํ้าระดับต่ำ มีน้ำแช่ขังลึกน้อยกว่า 30 ซม. นาน 4 - 5 เดือน เป็นดินลึกมาก มีการระบายน้ำเร็ว มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำหรือค่อนข้างต่ำ pH 5.0-6.0

(3) *ปัญหา* : หน้าดินแน่นทึบทำให้ข้าวแตกกอได้ยาก ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ฤดูฝนมีน้ำแช่ขังนาน 4 - 5 เดือน

(4) *แนวทางการจัดการ* : ควรไถพรวนให้ลึก ปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต ในพื้นที่ชลประทาน นอกฤดูทำนาอาจปลูกพืชไร่หรือพืชผักซึ่งจะต้องยกร่องและปรับสภาพดินให้ร่วนซุยและระบายน้ำดีขึ้น โดยการเพิ่มอินทรีย์วัตถุ

(5) *ปลูกพืชผักหรือไม้ผล* : ใช้ทำนา ในฤดูแล้งอาจใช้ปลูกพืชไร่ พักยาสูบ หรือพืชผัก

5.3 สภาพภูมิอากาศ

5.3.1 ลักษณะภูมิอากาศ

อำเภอบางปะกงอยู่ภายใต้อิทธิพลของมรสุมที่พัดปกคลุมประเทศไทย 2 ชนิด คือ มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งลมนี้เป็นลมที่พัดพาความหนาวเย็นจากประเทศจีนมาสู่ประเทศไทย ในช่วงฤดูหนาว อิทธิพลของลมนี้จะทำให้อำเภอบางปะกงประสบกับสภาวะอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง กับมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดปกคลุมในช่วงฤดูฝนซึ่งทำให้อากาศชุ่มชื้นและมีฝนทั่วไป

5.3.2 ฤดูกาล

พิจารณาตามลักษณะลมฟ้าอากาศของประเทศไทย สามารถแบ่งฤดูกาลของจังหวัดฉะเชิงเทราได้เป็น 3 ฤดูดังนี้

1) ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณความกดอากาศสูงจากประเทศจีนที่มีคุณสมบัติเย็นและแห้งจะแผ่ลงมาปกคลุมประเทศไทยในช่วงนี้ ทำให้จังหวัดฉะเชิงเทรา มีอากาศหนาวเย็นโดยทั่วไป

2) ฤดูร้อน เริ่มประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์และสิ้นสุดประมาณกลางเดือนพฤษภาคม ในระยะนี้จะมีหย่อมความกดอากาศต่ำเนื่องจากความร้อนปกคลุมประเทศไทยตอนบน ทำให้มีอากาศร้อนอบอ้าวทั่วไป โดยเฉพาะเดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนจัดที่สุดในรอบปี

3) ฤดูฝน เริ่มประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่มรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัด เข้าสู่ประเทศไทย อากาศจะเริ่มชุ่มชื้นขึ้นและมีฝนตกชุกตั้งแต่เดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป โดยมีฝนตกหนาแน่นในช่วงเดือนกันยายน

5.3.3 สถิติปริมาณน้ำฝน

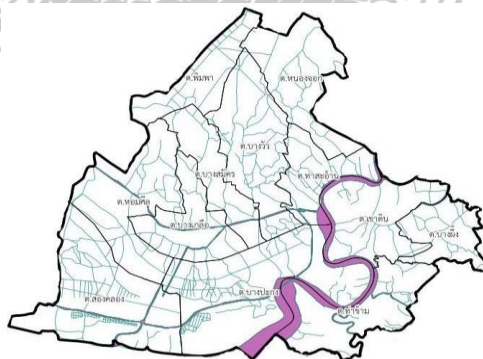
ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 5 ปี 1,464.72 มิลลิเมตร ต่ำสุดในเดือนธันวาคม 5.4 มิลลิเมตร และสูงสุดเดือนกันยายน 278.74 มิลลิเมตร

5.3.4 อุณหภูมิ

อำเภอบางปะกง มีอุณหภูมิเฉลี่ย 5 ปี 29.59 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดเดือนมกราคม 27.86 องศาเซลเซียส เฉลี่ยสูงสุดเดือนมิถุนายน 31.26 องศาเซลเซียส

5.4 แหล่งน้ำและระบบชลประทาน

อำเภอบางปะกงมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำบางปะกง และแม่น้ำลำคลอง 108 สาย และทะเล 1 แห่ง ซึ่งมีพื้นที่ติดกับทะเลยาวประมาณ 12.2 กิโลเมตร เพื่อใช้ด้านการคมนาคม ด้านอุปโภค บริโภค และด้านการเกษตร โดยมีโครงการชลประทาน แหล่งน้ำชลประทาน ซึ่งได้รับน้ำชลประทานจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาน้ำพระองค์ไชยานุชิต

ภาพที่ 2.3 แผนที่แสดงแหล่งน้ำและระบบชลประทานอำเภอบางปะกง
(ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะกง , 2564)

5.5 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

5.5.1 โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สำคัญ

เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีการประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่มีความหลากหลาย อาชีพ การใช้แรงงานในการประกอบอาชีพการเกษตรจึงมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มอาชีพหลักที่สำคัญดังนี้

- 1) กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมการผลิตข้าว
- 2) กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมการผลิตนาเกลือสมุทร
- 3) กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมการผลิตสัตว์น้ำ
- 4) รายได้ รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

เกษตรกรอำเภอบางปะกงมีจำนวน 1,592 ราย (ขึ้นทะเบียนเกษตรกร) มีรายได้/ปีต่ำสุด 6,000 บาท สูงสุด 3,000,000 บาท ซึ่งรายได้เฉลี่ยในภาคเกษตร เป็นเงิน 188,602 บาท/ปี และรายได้เฉลี่ยนอกภาคเกษตร เป็นเงิน 63,956 บาท/ปี

- 5) สินเชื่อและภาวะหนี้ของเกษตรกร

เกษตรกรอำเภอบางปะกงมีจำนวน 1,592 ราย (ขึ้นทะเบียนเกษตรกร) มีหนี้สิน/ปีต่ำสุด 1,500 บาท สูงสุด 12,000,000 บาท ซึ่งหนี้สินเฉลี่ยในภาคเกษตร เป็นเงิน 162,378 บาท/ปี และหนี้สินเฉลี่ยนอกภาคเกษตร เป็นเงิน 50,592 บาท/ปี

5.5.2 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ปี 2559 เท่ากับ 340,913 ล้านบาท มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อคนเท่ากับ 433,400 บาทต่อปี เป็นอันดับที่ 5 ของประเทศ และเป็นอันดับ 3 ของภาคตะวันออกโดยรายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสาขาอุตสาหกรรม ซึ่งมีมูลค่ารวม 231,100 ล้านบาทคิดเป็นร้อยละ 67.79 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดฉะเชิงเทรา จากผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) จังหวัดฉะเชิงเทราปี 2559 จะเห็นว่าจังหวัดฉะเชิงเทรามีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อคนมากขึ้นจากปี 2558

5.6 สถานการณ์การเกษตรของอำเภอ

อำเภอบางปะกงมีการเกษตรที่หลากหลายทั้งด้านพืช ซึ่งพืชเศรษฐกิจหลักของอำเภอคือ ข้าว อำเภอบางปะกงมีพื้นที่ผลิตข้าวกว่า 11,000 ไร่ ซึ่งสามารถผลิตได้ในสามารถผลิตได้ใน 6 ตำบล ซึ่งใช้น้ำจืดจากคลองส่งน้ำพระองค์เจ้าไชยานุชิตเป็นแหล่งน้ำหลักในการทำการเกษตร เกษตรกรสามารถผลิตข้าวได้ปีละ 1-2 ครั้ง เนื่องจากสภาพน้ำที่เค็มเกินกว่าค่าความเหมาะสมที่จะสามารถทำการเกษตรได้จากน้ำทะเลหนุน นอกจากนี้ยังมีปัญหาน้ำเสียจากบ้านเรือนและโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากการเกษตรด้านพืชแล้ว อำเภอบางปะกงยังเป็นแหล่งประมงที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง พื้นที่ชายฝั่งที่ติดทะเลจะมีการทำการประมงชายฝั่ง ทั้งเลี้ยงหอยแมลงภู่ หอยแครง ปูทะเล ปลา

ทะเล และบริเวณที่เป็นน้ำกร่อยก็มีแหล่งเพาะพันธุ์ปลากระพงยักษ์ที่สำคัญของประเทศ อีกทั้งมีการเพาะเลี้ยงปลานิล และปลาสดที่มีชื่อเสียง อำเภอบางปะกง มีครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 2,250 ครัวเรือน โดยมีหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร อายุระหว่าง 56-65 ปี ประกอบอาชีพหลักส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาชีพเกษตรกร และประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพรอง ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรอำเภอบางปะกงส่วนใหญ่เป็นที่เช่า

พื้นที่อำเภอบางปะกงยังเป็นเส้นทางการคมนาคมหลักเชื่อมโยงระหว่างกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ภาคตะวันออก ทั้งถนนบางนาตราดเส้นทางหลักในการขนส่งสินค้าและทางหลวงพิเศษหมายเลข 7 ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญในการเดินทางและการกระจายสินค้าที่ผ่านอำเภอบางปะกง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่อยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกหรือ EEC ซึ่งในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรามีโครงการพัฒนาด้านการเกษตร สินค้าชุมชน รวมถึงโครงการสนับสนุนการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หนึ่งในนั้นคือโครงการพัฒนาสมุนไพรไทยซึ่งเริ่มโครงการแล้วในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา หากจะมีการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกงด้วยข้อได้เปรียบด้านการคมนาคมขนส่ง และพื้นที่ที่มีความหลากหลายและอุดมสมบูรณ์ ก็นับว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการผลิตพืชสมุนไพรทั้งด้านพื้นที่ที่มีความหลากหลายและนโยบายส่งเสริมที่พร้อมสนับสนุนให้เกษตรกรพัฒนาพื้นที่การผลิตพืชสมุนไพรและประสิทธิภาพการผลิตเพื่อรองรับการเติบโตทางด้านสินค้าเพื่อสุขภาพ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 สภาพทั่วไปทางสังคม และเศรษฐกิจ

พรนภา ชนะสุวรรณ และคณะ ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 51.48 ปี มีพื้นที่ถือครองทำการเกษตร 20.30 ไร่

สำเร็จ แสนสว่างค์ และคณะ ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 56 ปี ร้อยละ 78.2 ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก

6.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

สำเร็จ แสนสว่างค์ และคณะ ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม ด้วยวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มมากที่สุด พรนภา ชนะสุวรรณ และคณะ ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

ของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการผลิตสมุนไพรมากที่สุด ในด้านการใช้ประโยชน์

6.3 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

พรนภา ชนะสุวรรณ และคณะ ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.96) ได้แก่ 1) การปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว 2) การปลูก 3) การเตรียมการก่อนการปลูก 4) การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช 5) การดูแลรักษา

น้ำทิพย์ คำแร่ และคณะ ทำการศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรแก่นักเรียนสำหรับชาวบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรแก่นักเรียน อยู่ในระดับน้อย คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 12.33 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน

6.4 ความต้องการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

วิทยา แก้วเจริญศรี และคณะ (2562) ทำการศึกษาเรื่อง ความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความต้องการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ ประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ และความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำเกษตรในระบบอินทรีย์ ปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อความต้องการส่งเสริมคือ การขาดการสนับสนุนในภาคการตลาด โดยเฉพาะการกำหนดราคาและข้อมูลช่องทางการจำหน่าย ผลผลิตที่ยังไม่มีความชัดเจนจึงทำให้เกษตรกรไม่มีความเชื่อมั่นในการผลิตพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์

ชารินทร์ไชยชนะ และคณะ (2564) ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์พื้นที่เหมาะสมในการปลูกพืชสมุนไพรสำหรับสนับสนุนการปรุงยาของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทย หลวงปู่แป๊ะสุภัทโท กรณีศึกษาจังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกพืชสมุนไพร 10 อันดับแรกที่ถูกนำมาใช้ในการรักษา มากที่สุดในโรงพยาบาล ประกอบด้วย ดิน อุณหภูมิ และความชื้นสัมพัทธ์ โดยข้อมูลจากข้อมูลการศึกษาที่ได้สามารถแนะนำข้อมูลให้เกษตรกรปลูกสมุนไพรที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่เพื่อป้องกันผลผลิตที่ได้ให้กับโรงพยาบาลต่อไป

ชูชาติ เตชะโพธิ์วรคุณ และคณะ (2564) ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่สำหรับอุตสาหกรรมเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของอุตสาหกรรม กรณีศึกษา ผลิตภัณฑ์ทางเทคโนโลยีชีวภาพ ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ EEC เป็นพื้นที่ที่

มีศักยภาพในการพัฒนาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีชีวภาพมากที่สุด ทั้งในมุมมองอุตสาหกรรมประเภท Biotech Product, Agri-Tech และ Rubber Product โดยอำเภอเมืองชลบุรี อำเภอศรีราชา และ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรีต่างมีความโดดเด่นและเหมาะสมในการพัฒนาอุตสาหกรรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร (population) ประชากรที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตพืชในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวนทั้งหมด 523 ราย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (sample) และการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1.2.1 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของประชากรจากสูตรของ Taro Yamane (1973) ความคลาดเคลื่อน 0.07 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ คือ

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดย n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

(ซึ่งการวิจัยครั้งนี้กำหนดให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้ไม่เกินร้อยละ 5)

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } n &= \frac{523}{1 + 523 \times (0.07)^2} \\ &= 146.80 \end{aligned}$$

ดังนั้นขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้ จำนวน 147 ราย

1.2.2 การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการเฉลี่ยตามสัดส่วนจำนวนครัวเรือนเกษตรกรผู้ผลิตพืชในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้ง 12 ตำบล ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับกรมส่งเสริมการเกษตรปี 2566/67 ให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนดดังตารางที่ 3.1 ดังนี้

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ที่	ตำบล	จำนวนครัวเรือน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
1	บางปะกง	21	6
2	ท่าसान	7	2
3	บางวัว	146	41
4	บางสมัคร	5	1
5	บางผึ้ง	20	6
6	บางเกลือ	7	2
7	สองคลอง	5	1
8	หนองจอก	195	55
9	พิมพา	57	16
10	ท่าข้าม	0	0
11	หอมศีล	12	3
12	เขาคิน	48	14
รวม		523	147

ที่มา : ที่มาจำนวนประชากรมาจากการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ผลิตพืชปี 2566/67

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ชนิดของเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ผลการวิจัยเรื่องนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกำหนด คำถาม คำตอบ ให้เลือกโดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับการวิจัยในครั้งนี้

2.2 ลักษณะของเครื่องมือ เป็นแบบสัมภาษณ์ทั้งชนิดปลายปิดและคำถามแบบปลายเปิด โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

2.2.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตพืชอำเภอบางปะกงที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร แบ่งออกเป็น

1) ข้อมูลพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษา

2) สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร รายได้ในภาคการเกษตร ต้นทุนในการทำการเกษตร หนี้สินครัวเรือนของเกษตรกร

2.2.2 ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่ ได้แก่ สภาพดิน น้ำ อากาศ ที่เหมาะสมในการผลิตพืชสมุนไพร ประเภทพื้นที่ที่ครอบครองทำการเกษตรของเกษตรกร เป็นที่ของครัวเรือนหรือพื้นที่เช่า ความพร้อมด้านเงินทุน เวลา และความเหมาะสมของพื้นที่ โดยแบ่งคะแนนเป็น 5 ระดับ

ระดับคะแนน 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

ระดับคะแนน 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก

ระดับคะแนน 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

ระดับคะแนน 2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

ระดับคะแนน 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

2.2.3 ตอนที่ 3 ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ได้แก่ ประเภทและชนิดของสมุนไพร วิธีปลูกและขยายพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแต่ละชนิด โดยกำหนดคะแนนเป็น 2 ระดับ ดังนี้

ระดับคะแนน 1 หมายถึง รู้

ระดับคะแนน 0 หมายถึง ไม่รู้

2.2.4 ตอนที่ 4 ความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่ ในด้านต่างๆ ทั้งบทบาทหน้าที่ของนักส่งเสริม องค์กรความรู้ รวมถึงวิธีการส่งเสริม โดยแบ่งคะแนนเป็น 5 ระดับ

ระดับคะแนน 5 หมายถึง ต้องการมากที่สุด

ระดับคะแนน 4 หมายถึง ต้องการมาก

ระดับคะแนน 3 หมายถึง ต้องการปานกลาง

ระดับคะแนน 2 หมายถึง ต้องการน้อย

ระดับคะแนน 1 หมายถึง ต้องการน้อยที่สุด

2.3 การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์แบบสัมภาษณ์เกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

2.3.1 การสร้างเครื่องมือ

1) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานต่าง ๆ สำหรับใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับงานวิจัย

2) ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา โดยให้มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย แล้วนำแบบสัมภาษณ์ที่จัดทำเรียบร้อยแล้ว ไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา ในการช่วยตรวจสอบความถูกต้อง และนำคำแนะนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ มีความสมบูรณ์ต่อไป

3) นำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์มาจัดพิมพ์ แล้วนำไปทดสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์และปรับปรุง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

2.3.2 การตรวจสอบสอบเครื่องมือ

1) การหาความตรง (Validity) โดยการนำแบบสัมภาษณ์ไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา และให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องในเนื้อหา แล้วนำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขปรับปรุง ตามข้อเสนอแนะ เพื่อให้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่มีความสมบูรณ์ ปรากฏว่าแบบสัมภาษณ์มีค่า IOC = 0.95 ถ้า $IOC > 0.50$ ถือว่าข้อคำถามนั้นวัดได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัย

2) การตรวจสอบความเที่ยงของข้อมูล (Reliability) โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้สัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะที่มีความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 30 คน แล้วนำผลการสัมภาษณ์มาหาค่าความเที่ยงตรง (Reliability consistency) โดยโปรแกรมสำเร็จรูปด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient of alpha หรือ Crobach's alpha) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น ดังนี้

(1) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.963

(2) ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.986

สำหรับค่าความเที่ยงได้ที่แนะนำโดยทั่วไปนั้น ค่าความเที่ยงของเครื่องมือวัด ควรจะมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.80 (เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ 2560: น.58) ดังนั้น แบบสอบถามที่จะใช้ในการวิจัยใน ครั้งนี้มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาที่อยู่ในเกณฑ์ที่สูงกว่าค่าที่เหมาะสม จึงสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวม โดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ตามแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 147 คน

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกร จำนวน 147 คน ระหว่างเดือน เมษายน 2567 ถึง เดือน พฤษภาคม 2567 โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.2.1 ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ก่อนออกภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เตรียมการในเรื่องต่อไปนี้

- 1) การกำหนดวัน เวลา และสถานที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยมีการกำหนดวัน เวลา สถานที่ที่จะไปเก็บข้อมูล รวมทั้งมีการนัดหมายล่วงหน้ากับผู้ให้ข้อมูล
- 2) การจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่ต้องใช้เพื่อการเก็บข้อมูล และการเดินทาง เช่น แบบสัมภาษณ์ ปากกา และยานพาหนะ

3.2.3 ดำเนินการสัมภาษณ์ โดยเริ่มจากการแนะนำตัวผู้สัมภาษณ์ และชี้แจงวัตถุประสงค์และการดำเนินการ ความสำคัญของเรื่องที่วิจัย และประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย เริ่มดำเนินการสัมภาษณ์รายบุคคลครั้งละ 1 คน โดยชี้แจงการตอบแบบสัมภาษณ์และอ่านคำถามแบบสัมภาษณ์ให้เกษตรกรตอบ และบันทึกข้อมูลตามที่เกษตรกรตอบ

3.3 การสิ้นสุดการสัมภาษณ์และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ตรวจสอบความสมบูรณ์ ความครบถ้วน ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ กล่าวขอบคุณเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ให้การสัมภาษณ์ และสรุปแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ เมื่อรวบรวมแบบสัมภาษณ์ที่ได้ดำเนินการสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว ได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาลงรหัสทำการวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูล สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตพืชของอำเภอบางปะกง วิเคราะห์โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง วิเคราะห์โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ การแปลความหมายระดับความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับประโยชน์ของการลดการเผาตามเกณฑ์การประเมิน ซึ่งได้จากการแบ่งช่วงคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

$$\text{ขนาดชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\begin{aligned} \text{ขนาดชั้น} &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

โดยจัดช่วงคะแนนเฉลี่ยแบ่งออกเป็นช่วงๆ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.21 - 5.00 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.41 - 4.20 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.61 - 3.40 หมายถึง เห็นด้วยในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.81 - 2.60 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.80 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ใช้สถิติเชิงพรรณนา

วิเคราะห์ข้อมูลโดย การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดลำดับ โดยมีการทดสอบความรู้เกษตรกร 20 ข้อ โดยนำคะแนนรวมในการประเมินมาจัดระดับความรู้โดยแบ่งออกเป็นช่วงๆ ดังนี้

ช่วงคะแนนรวม 1 -4 หมายถึง มีความรู้่น้อยที่สุด

ช่วงคะแนนรวม 5 -8 หมายถึง มีความรู้่น้อย

ช่วงคะแนนรวม 9 -12 หมายถึง มีความรู้ปานกลาง

ช่วงคะแนนรวม 13 -16 หมายถึง มีความรู้มาก

ช่วงคะแนนรวม 17 -20 หมายถึง มีความรู้มากที่สุด

ตอนที่ 4 ความต้องการส่งเสริมการการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

วิเคราะห์โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ร้อยละการจัดอันดับ และค่าเฉลี่ย กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าน้ำหนักเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.21 - 5.00 หมายถึง ต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.41 - 4.20 หมายถึง ต้องการส่งเสริมในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.61 - 3.40 หมายถึง ต้องการส่งเสริมในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.81 - 2.60 หมายถึง ต้องการส่งเสริมในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.80 หมายถึง ต้องการส่งเสริมในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์และข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่รวบรวมได้ เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ในประเด็นต่างๆดังนี้

- 1) แนวทางการส่งเสริม
- 2) วิธีการส่งเสริม

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร และตอนที่ 4 ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทั่วไปทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร ประกอบด้วย สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษา สภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพหลัก อาชีพรอง ประสบการณ์ปลูกพืชอื่น ประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพร (ตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion) พื้นที่ทำการเกษตร รายได้ในภาคการเกษตร (2566) รายได้นอกภาคการเกษตร (2566) หนี้สินครัวเรือน แหล่งเงินทุนทำการเกษตร และการได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร โดยแสดงเป็น ค่าสถิติ ค่าแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รายละเอียดในตารางที่ 4.1 - 4.6

1.1 สภาพพื้นฐานทั่วไปทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษา

ตารางที่ 4.1 เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา

n = 147

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	117	79.6
หญิง	30	20.4

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 147

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
อายุ (ปี)		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 35	9	6.1
36 - 50	23	15.5
51 - 65	76	51.8
66 - 75	37	25.2
มากกว่าหรือเท่ากับ 75	2	1.4
Min = 25 Max = 76 Mean = 56.53		
S.D. = 11.257		
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	13	8.8
ประถมศึกษา	42	28.6
มัธยมศึกษาตอนต้น	55	37.4
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือ (ปวช.)	20	13.6
อนุปริญญา หรือ (ปวส.)	12	8.2
ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า	5	3.4
สถานภาพ		
โสด	47	32.0
สมรส	92	62.6
หย่าร้าง	5	3.4
แยกกันอยู่	3	2.0

จากตารางที่ 4.1 เพศ อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษา ผลการวิเคราะห์ปรากฏ ดังนี้

- 1) เพศ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 79.6 เป็นเพศชาย และร้อยละ 20.4 เป็นเพศหญิง
- 2) อายุ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 51.8 มีอายุอยู่ในช่วง 51 - 65 ปี รองลงมาร้อยละ 25.2 มีอายุมากกว่า 66 - 75 ปี และมีอายุน้อยกว่า 35 ปี ร้อยละ 6.1 โดยเกษตรกรมีอายุสูงสุด 76 ปี ต่ำสุด 25 ปีและมีอายุเฉลี่ย 56.53 ปี

3) สถานภาพ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 62.6 มีสถานภาพสมรส รองลงมาร้อยละ 32.0 มีมีสถานภาพโสด ร้อยละ 3.4 มีสถานภาพหย่าร้าง และร้อยละ 2.0 มีสถานภาพแยกกันอยู่

4) ระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 37.4 จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมาร้อยละ 28.6 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 13.6 จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. ร้อยละ 8.8 จบการศึกษาชั้นต่ำกว่าประถมศึกษา ร้อยละ 8.2 จบการศึกษาชั้นอนุปริญญา หรือ ปวส. และปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ร้อยละ 3.4

1.2 สภาพพื้นฐานเศรษฐกิจ ได้แก่ ได้แก่ อาชีพหลัก อาชีพรอง ประสบการณ์ปลูกพืชอื่น ประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพร (ตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion) พื้นที่ทำการเกษตร รายได้ในภาคการเกษตร (2566) รายได้นอกภาคการเกษตร (2566) หนี้สินครัวเรือน แหล่งเงินทุนทำการเกษตร และการได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร

ตารางที่ 4.2 อาชีพหลัก และอาชีพรอง

n = 147		
รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
อาชีพหลัก		
เกษตรกรรวม	130	88.4
รับจ้างทั่วไป	13	8.8
เจ้าของกิจการ	4	2.7
อาชีพรอง		
เกษตรกรรวม	67	45.6
รับราชการ	4	2.7
รับจ้างทั่วไป	40	1.4

จากตารางที่ 4.2 อาชีพหลัก และอาชีพรอง ผลการวิเคราะห์ปรากฏ ดังนี้

1) **อาชีพหลัก** พบว่า เกษตรกรร้อยละ 88.4 ประกอบอาชีพเกษตรกร และร้อยละ 8.8 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

2) **อาชีพรอง** พบว่า เกษตรกรร้อยละ 45.6 ประกอบอาชีพเกษตรกร รองลงมา ร้อยละ 2.7 ประกอบอาชีพรับราชการ และร้อยละ 1.4 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

ตารางที่ 4.3 พื้นที่การเกษตร

n = 147

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
พื้นที่ของตนเอง (ไร่)		
ไม่มีพื้นที่ของตนเอง	130	88.4
มีพื้นที่ของตนเอง	17	11.6
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10	6	4.2
11 – 30	7	4.8
มากกว่า 30	4	2.8
Min = 5 Max = 50 Mean = 20.35 S.D. = 14.76		
พื้นที่ของครัวเรือน (ไร่)		
ไม่มีพื้นที่ของครัวเรือน	141	95.9
มีพื้นที่ของครัวเรือน	6	4.1
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10	3	2.0
11 – 20	3	2.0
มากกว่า 21	0	-
Min = 10 Max = 20 Mean = 15		
S.D. = 5.477		
พื้นที่เช่า (ไร่)		
ไม่มีพื้นที่เช่า	17	11.6
มีพื้นที่เช่า	130	88.4
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10	5	3.4
10 - 30	54	36.7
31 - 50	60	45.4
51 - 70	7	4.7
มากกว่า 70	4	2.7
Min = 7 Max = 100 Mean = 35.47		
S.D. = 18.302		

จากตารางที่ 4.3 พื้นที่ทำการเกษตร ผลการวิเคราะห์ปรากฏ ดังนี้ เกษตรกรร้อยละ 88.4 ทำการเกษตรบนพื้นที่เช่า รองลงมาร้อยละ 11.6 มีพื้นที่การเกษตรเป็นของตนเอง และ ร้อยละ

4.1 มีพื้นที่ทำการเกษตรในลักษณะเป็นของครัวเรือน ๑ เกษตรกรจำนวนร้อยละ 45.4 มีพื้นที่เข้าทำการเกษตรระหว่าง 31 - 50 ไร่ รองลงมาร้อยละ 36.7 มีพื้นที่เข้าทำการเกษตรระหว่าง 10 - 30 ไร่

ตารางที่ 4.4 รายได้ในภาคการเกษตร รายได้นอกภาคการเกษตรในรอบปี (2566) หนี้สินครัวเรือน และแหล่งเงินทุนที่ใช้ทำการเกษตร

n = 147

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
รายได้ในภาคการเกษตร (บาท/ไร่/ปี)		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 2,000	19	12.9
2,001 – 4,000	17	11.6
4,001 – 6,000	59	40.1
6,001 – 8,000	33	22.5
8,001 – 10,000	18	12.2
มากกว่าหรือเท่ากับ 10,001	1	0.7
Min = 1,000 Max = 30,000 Mean = 5,631.63		
S.D. = 3,009.969		
รายได้นอกภาคการเกษตร (บาท/ปี)		
ไม่มีรายได้นอกภาคการเกษตร	51	34.7
มีรายได้นอกภาคการเกษตร	96	65.3
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 50,000	33	34.3
50,001 – 100,000	19	19.8
100,001 – 150,000	6	6.2
150,001 – 200,000	22	22.9
200,001 – 250,000	10	10.4
250,001 – 300,000	3	3.1
มากกว่าหรือเท่ากับ 300,000	3	3.1
Min = 10,000 Max = 400,000 Mean = 132,395.82		
S.D. = 96,384.589		

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n = 147

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
หนี้สิน (บาท)		
ไม่มีหนี้สิน	66	44.9
มีหนี้สิน	81	55.1
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 50,000	19	23.5
50,000 – 100,000	28	34.6
100,001 – 150,000	0	0
150,001 – 200,000	15	18.5
200,001 – 250,000	5	6.2
250,001 – 300,000	0	0
มากกว่าหรือเท่ากับ 300,000	14	17.2
Min = 10,000 Max = 1,000,000 Mean = 188,925.93 S.D. = 227,433.110		
แหล่งเงินทุน		
ทุนตนเอง	40	27.2
เงินกู้/ยืม	102	69.4
สถาบันการเงิน	5	3.4

จากตารางที่ 4.4 รายได้ในภาคการเกษตร รายได้นอกภาคการเกษตรในรอบปี (2566) หนี้สินครัวเรือน และแหล่งเงินทุนที่ใช้ทำการเกษตร ผลการวิเคราะห์ปรากฏ ดังนี้

1) รายได้ในภาคการเกษตร (บาทต่อไร่) พบว่าเกษตรกรร้อยละ 40.1 มีรายได้จากการทำการเกษตรอยู่ในช่วง 4,001 – 6,000 บาทต่อไร่ รองลงมาร้อยละ 22.5 มีรายได้จากการทำการเกษตรอยู่ในช่วง 6,001 – 8,000 บาทต่อไร่ ร้อยละ 12.9 มีรายได้จากการทำการเกษตรน้อยกว่า 2,000 บาทต่อไร่ และร้อยละ 0.7 มีรายได้จากการทำการเกษตร มากกว่า 10,001 บาทต่อไร่ โดยรายได้จากการทำการเกษตรสูงสุด 30,000 บาทต่อไร่ ต่ำสุด 1,000 บาทต่อไร่ และมีรายได้จากการทำการเกษตรเฉลี่ย 5,631.63 บาทต่อไร่

2) รายได้นอกภาคการเกษตร (บาท) พบว่าเกษตรกรร้อยละ 34.3 มีรายได้นอกภาคการเกษตรน้อยกว่า 50,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 22.9 มีรายได้นอกภาคการเกษตรอยู่ในช่วง 150,001 – 200,000 บาทต่อปี ร้อยละ 19.8 มีรายได้นอกภาคการเกษตรอยู่ในช่วง 50,001 –

100,000 บาทต่อปี และร้อยละ 3.1 มีรายได้นอกภาคการเกษตร มากกว่า 300,000 บาทต่อไร่ โดยรายได้นอกภาคการเกษตรสูงสุด 400,000 บาทต่อปี ต่ำสุด 10,000 บาทต่อปี และมีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 132,395.82 บาทต่อปี

3) **หนี้สินครัวเรือน** พบว่าเกษตรกรร้อยละ 34.6 มีหนี้สินอยู่ในช่วง 50,001 – 100,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 23.5 มีหนี้สิน น้อยกว่า 50,000 บาทต่อปี และร้อยละ 17.2 มีหนี้สิน มากกว่า 300,000 บาทต่อปี มีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 188,925.93 บาท

4) **แหล่งเงินทุน** พบว่าเกษตรกรร้อยละ 69.4 มีแหล่งเงินทุนที่ใช้ทำการเกษตรจากเงินกู้/ยืม รองลงมาร้อยละ 22.7 ใช้ทุนตัวเองในการทำการเกษตร และร้อยละ 3.4 แหล่งเงินทุนที่ใช้ทำการเกษตรจากสถาบันการเงิน

ตารางที่ 4.5 ประสบการณ์ปลูกพืชอื่น ประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพร (ตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion) และการได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

n = 147

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ประสบการณ์ปลูกพืชอื่น		
ไม่เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชอื่น	82	55.8
เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชอื่น	65	44.0
พืชผัก	48	32.7
ไม้ผล	20	13.6
พืชสมุนไพร	22	15.0
ประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพร (ตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion)		
ไม่เคยมีประสบการณ์ปลูก	95	64.6
เคยมีประสบการณ์ปลูก	52	35.4
ว่านหางจระเข้	30	20.4
ฟ้าทะลายโจร	25	17.0
มะระขี้นก	11	7.5
กระชายขาว	9	6.1
กระท่อม	8	5.4
กัญชา	8	5.4
ขมิ้นชัน	5	3.4
ไพล	5	3.4

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

n = 147

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
บัวบก	5	3.4
กระชายดำ	0	0.0
มะขามป้อม	0	0.0
กวาวเครือ	0	0.0
ชิง	0	0.0
กัญชง	0	0.0
เพชรสังฆาต	0	0.0
การได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร		
ไม่เคยได้รับ	61	41.5
เคยได้รับ	86	58.5
เจ้าหน้าที่ส่งเสริม	46	31.3
อบรม/สัมมนา	35	23.8
สื่อออนไลน์	31	21.1

จากตารางที่ 4.5 ประสพการณ์ปลูกพืชอื่น ประสพการณ์ปลูกพืชสมุนไพร (ตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion) และการได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ผลการวิเคราะห์ปรากฏ ดังนี้

1) **ประสพการณ์ปลูกพืชอื่น** พบว่าเกษตรกรร้อยละ 32.7 มีประสพการณ์ปลูกพืชผัก รองลงมาร้อยละ 13.6 มีประสพการณ์ปลูกไม้ผล และร้อยละ 15 มีประสพการณ์ปลูกพืชสมุนไพร

2) **ประสพการณ์ปลูกพืชสมุนไพร (ตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion)** พบว่าเกษตรกรร้อยละ 64.6 ไม่เคยมีประสพการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมฯ ร้อยละ 35.4 เคยมีประสพการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมฯ และร้อยละ 20.4 มีสพการณ์ปลูกว่านทางจระเข้ รองลงมาร้อยละ 17.0 มีประสพการณ์ปลูกฟ้าทะลายโจร

3) **การได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร** พบว่าเกษตรกรร้อยละ 58.5 เคยได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร และร้อยละ 31.3 ได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม รองลงมาร้อยละ 23.8 ได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรจากการอบรม/สัมมนา

ร้อยละ 21.1 ได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรจากสื่อออนไลน์ เกษตรกรร้อยละ 41.5 ไม่เคย ได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัด ฉะเชิงเทรา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการศึกษาในระดับความคิดเห็น 3 ด้าน คือ ด้านสภาพที่เหมาะสมต่อการปลูกพืชสมุนไพร ได้แก่ สภาพทรัพยากรดิน น้ำ และอากาศที่เหมาะสมต่อการผลิตพืชสมุนไพร ด้านอำนาจการตัดสินใจทำกิจกรรมการเกษตร ได้แก่ การผลิตพืชสมุนไพร ปริมาณการผลิตพืชสมุนไพร การปรับสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการปลูกพืชสมุนไพร และการตัดสินใจเพื่อผลิตพืชสมุนไพร เพื่อเก็บเกี่ยวในระยะยาว ด้านความพร้อมของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร การจัดหาเมล็ดพันธุ์/ต้นพันธุ์ การเก็บเมล็ดพันธุ์ การขยายพันธุ์ เงินทุนเริ่มต้นในการผลิตพืชสมุนไพร การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก เวลาในการเอาใจใส่ดูแลกิจกรรมการผลิตพืชสมุนไพร และการใช้ประโยชน์จากการผลิตพืชสมุนไพร โดยให้เกษตรกรระบุความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประเด็นต่างๆ อยู่ในระดับใด กำหนดระดับความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยน้อยที่สุด มีค่าเท่ากับ 1 เห็นด้วยน้อย มีค่าเท่ากับ 2 เห็นด้วยปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3 เห็นด้วยมาก มีค่าเท่ากับ 4 และเห็นด้วยมากที่สุด มีค่าเท่ากับ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 4.7-4.12

ตารางที่ 4.6 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ด้านสภาพที่เหมาะสมต่อการผลิตพืชสมุนไพร

n = 147

ความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็นของเกษตรกร					ค่าเฉลี่ย (SD)	แปลผล	อันดับ
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
สภาพที่เหมาะสมต่อการผลิตพืชสมุนไพร						2.37 (0.782)	น้อย	2
1. ทรัพยากรดิน	36 (24.5)	30 (20.4)	74 (50.3)	4 (2.7)	3 (2.0)	2.37 (0.952)	น้อย	2
2. ทรัพยากรน้ำ	24 (16.3)	51 (34.7)	57 (38.8)	12 (8.2)	3 (2.0)	2.45 (0.930)	น้อย	1
3. สภาพอากาศ	29 (19.7)	56 (38.1)	55 (37.4)	4 (2.7)	3 (2)	2.29 (0.885)	น้อย	3

จากตารางที่ 4.6 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ด้านสภาพที่เหมาะสมต่อการผลิตพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับความคิดเห็นในด้านสภาพที่เหมาะสมต่อการผลิตพืชสมุนไพรภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.37) พิจารณาแต่ละประเด็นพบว่าอยู่ในระดับน้อยทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ สภาพทรัพยากรดิน (ค่าเฉลี่ย 2.37) สภาพทรัพยากรน้ำ (ค่าเฉลี่ย 2.45) และสภาพอากาศ (ค่าเฉลี่ย 2.29)

ตารางที่ 4.7 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ด้าน
อำนาจการตัดสินใจทำกิจกรรมการเกษตร

n = 147

ความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (SD)	แปลผล	อันดับ
	น้อย ที่สุด	น้อย จำนวน	ปาน กลาง	มาก จำนวน	มาก ที่สุด			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
อำนาจการตัดสินใจทำกิจกรรมการเกษตร						2.2 (0.795)	น้อย	3
1. การปลูก	41 (27.9)	38 (25.5)	68 (46.3)	0 (-)	0 (-)	2.18 (0.844)	น้อย	2
2. ปริมาณการผลิต	40 (27.2)	51 (34.7)	53 (36.1)	3 (2)	0 (-)	2.13 (0.838)	น้อย	4
3. การปรับสภาพ พื้นที่	34 (23.1)	39 (26.5)	68 (46.3)	3 (2.0)	3 (2)	2.33 (0.924)	น้อย	1
4. การผลิตเพื่อเก็บ เกี่ยวระยะยาว	40 (27.2)	50 (34)	49 (33.3)	8 (5.4)	0 (-)	2.17 (0.894)	น้อย	3

จากตารางที่ 4.7 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่
อำเภอบางปะกง ด้านอำนาจการตัดสินใจทำกิจกรรมการเกษตร ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับความ
คิดเห็นด้านอำนาจการตัดสินใจในการผลิตพืชสมุนไพร ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.2)
พิจารณาแต่ละประเด็นพบว่าอยู่ในระดับน้อยทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ อำนาจการตัดสินใจในการปลูก
(ค่าเฉลี่ย 2.18) อำนาจการตัดสินใจในปริมาณการผลิต (ค่าเฉลี่ย 2.13) อำนาจการตัดสินใจการปรับ
สภาพพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 2.33) และอำนาจการตัดสินใจการผลิตเพื่อเก็บเกี่ยวระยะยาว (ค่าเฉลี่ย
2.17)

ตารางที่ 4.8 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ด้าน
ความพร้อมของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร

n = 147

ความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (SD)	แปลผล	อันดับ
	น้อย ที่สุด	น้อย จำนวน	ปาน กลาง	มาก จำนวน	มาก ที่สุด			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
ความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพร						2.4 (0.843)	น้อย	1
1. จัดหาเมล็ดพันธุ์/ ต้นพันธุ์	44 (29.9)	34 (23.1)	66 (44.9)	3 (2.0)	0 (-)	2.19 (0.894)	น้อย	7
2. เก็บพันธุ์	41 (27.9)	32 (21.8)	66 (44.9)	8 (5.4)	0 (-)	2.28 (0.935)	น้อย	4
3. ขยายพันธุ์	36 (24.5)	37 (25.2)	66 (44.9)	3 (2.0)	5 (3.4)	2.35 (0.984)	น้อย	3
4. เงินทุน	34 (23.1)	51 (34.7)	62 (42.2)	0 (-)	0 (-)	2.19 (0.788)	น้อย	6
5. การสนับสนุน จากภายนอก	34 (23.1)	53 (36.1)	57 (38.8)	3 (2)	0 (-)	2.20 (0.816)	น้อย	5
6. เวลาดูแล	21 (14.3)	43 (29.3)	65 (44.2)	18 (12.2)	0 (-)	2.54 (0.885)	น้อย	2
7. การใช้ประโยชน์	26 (17.7)	33 (22.4)	59 (40.1)	26 (17.7)	3 (2.0)	2.64 (1.033)	ปานกลาง	1

จากตารางที่ 4.8 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ด้านความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพร ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.4) โดยมีเกษตรกรให้ความคิดเห็นถึงความพร้อมของเกษตรกรในด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในระดับสูงสุด 1 ประเด็นในระดับ ปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.64) รองลงมาคือความพร้อมในด้านเวลาในการเอาดูแลเอาใจใส่การผลิตพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.54)

ตารางที่ 4.9 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

n = 147

ความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย (SD)	แปลผล	อันดับ
	น้อย	น้อย	ปาน	มาก	มาก			
	ที่สุด	จำนวน (ร้อยละ)	กลาง	จำนวน (ร้อยละ)	ที่สุด			
สภาพที่เหมาะสมต่อการผลิตพืชสมุนไพร						2.37 (0.782)	น้อย	2
อำนาจการตัดสินใจทำกิจกรรมการเกษตร						2.2 (0.795)	น้อย	3
ความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพร						2.4 (0.843)	น้อย	1

จากตารางที่ 4.9 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ผลการวิเคราะห์พบว่า ความคิดเห็นภาพรวมของเกษตรกรอยู่ในระดับน้อย โดยประเด็นที่เกษตรกรมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการผลิตสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกงมากที่สุดคือ ความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.4) รองลงมาคือด้านสภาพที่เหมาะสมต่อการผลิตพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.37) และด้านอำนาจการตัดสินใจในการผลิตพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.2)

ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ความรู้ของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร

n = 147

ประเด็น	ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพร	
	รู้ จำนวน (ร้อยละ)	อันดับ
ประเภทและชนิดของสมุนไพร		
ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน กระชายดำ จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภท ไม้ล้มลุก	140 (95.2)	5
มะระขี้นก กวาวเครือ เพชรสังฆาต จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภท ไม้เลื้อย	146 (99.3)	2
มะขามป้อม กระเทียม เป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้ยืนต้น	142 (96.6)	3
วิธีการปลูกและการขยายพันธุ์		
การขยายพันธุ์พืชสมุนไพรด้วยเมล็ดจะทำให้ได้ต้นพันธุ์ที่มีความ แข็งแรงและลดความเสี่ยงการกลายพันธุ์ <u>เฉลย</u> : การขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดมีโอกาสการกลายพันธุ์มากกว่า	20 (13.6)	19
ขิง ขมิ้น และกระชาย นิยมขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด <u>เฉลย</u> : ขิง ขมิ้น และกระชาย ขยายพันธุ์ด้วยเหง้าแก่	113 (76.9)	14
พืชสมุนไพรส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้ในดินที่ร่วนซุยและระบายน้ำ ได้ดี	141 (96.5)	4
พืชสมุนไพรที่มีลำต้นหลักอยู่ใต้ดินควรปลูกให้ชิดกันปกคลุมทั่ว พื้นที่เพื่อช่วยกักเก็บความชื้นในดินไม่ให้ระเหยขึ้นไป <u>เฉลย</u> : ควรปลูกเว้นระยะประมาณ 30 ซม. ใช้ฟางคลุมดินเพื่อกัก เก็บความชื้น	16 (10.9)	20

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

n = 147

ประเด็น	ความรู้ในการผลิตพืช สมุนไพร	
	รู้ จำนวน (ร้อยละ)	อันดับ
พืชสมุนไพรประเภทไม้ยืนต้นควรเว้นระยะห่างระหว่างต้น ระหว่างแถว 1 เมตรขึ้นไป	134 (91.2)	8
กระท่อม กัญชง กัญชา ขยายพันธุ์ได้ด้วยการใช้เมล็ด	105 (71.4)	15
บัวบก มะระขี้นก กวาวเครือ ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดได้	132 (89.8)	10
การดูแลบำรุงรักษา		
พืชสมุนไพรที่ให้น้ำมันหอมระเหยควรให้น้ำอย่างต่อเนื่อง จนถึงระยะเก็บเกี่ยวจะทำให้ได้ปริมาณน้ำมันหอมระเหยจำนวน มาก	33 (22.4)	17
เฉลย : ควรรดให้น้ำก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 1-2 เดือนเพื่อได้ ปริมาณน้ำมันหอมระเหยที่มากกว่า		
การให้น้ำแก่พืชสมุนไพรอย่างเหมาะสมไม่และจนเกินไป เป็นวิธีการป้องกันโรคเน่า	125 (85.0)	12
การพรางแสงให้พืชสมุนไพรทำได้โดยการใช้ตาข่ายพราง แสงหรือปลูกตามร่องสวนระหว่างไม้ผล	133 (90.5)	9
การเก็บเกี่ยวผลผลิต		
การเก็บเกี่ยวฟ้าทะลายโจรนิยมเก็บใบเพราะที่ใบมี สารสำคัญออกฤทธิ์ที่ต้องการมากที่สุด	120 (81.6)	13
การเก็บเกี่ยวสมุนไพรส่วนที่ใช้ราก หรือ เหง้า กระทำได้เมื่อ ใบสีเขียวจัด และออกดอกเต็มที่	31 (21.1)	18
เฉลย : การเก็บเกี่ยวสมุนไพรส่วนที่ใช้ส่วนราก หรือเหง้าเก็บเมื่อ ต้นทิ้งใบ คือลำต้นและใบเหี่ยวจนร่วงหมด		

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

n = 147

ประเด็น	ความรู้ในการผลิตพืช สมุนไพร	
	รู้ จำนวน (ร้อยละ)	อันดับ
สภาพแวดล้อมที่ควรหลีกเลี่ยงขณะเก็บผลผลิตพืชสมุนไพร ได้แก่ สภาพดินเปียก น้ำค้าง ฝน หรืออากาศมีความชื้นสูง	103 (70.1)	16
หลักการสำคัญที่สุดในการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากสมุนไพรคือ การป้องกันการปนเปื้อนจากจุลินทรีย์อื่นในสภาพแวดล้อม	130 (94.6)	11
การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร		
ฟ้าทะลายโจร มะขามป้อม และขิง ให้สารสำคัญออกฤทธิ์ใน การช่วยลดไข้เหมือนกัน	139 (88.4)	6
บ๊วกบ ว่านหางจระเข้ และไพล มักนำไปใช้ประโยชน์เป็น ส่วนประกอบของเครื่องสำอางค์	138 (93.9)	7
การใช้ประโยชน์จากสารสำคัญออกฤทธิ์ของกัญชา และ กัญชง ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของกระทรวงสาธารณสุขเท่านั้น	147 (100)	1

จากตารางที่ 4.10 ความรู้ของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร จากการศึกษา พบว่า ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร มากที่สุด 5 อันดับ ได้แก่ 1)เกษตรกรร้อยละ 100 มีความรู้ว่าการใช้ประโยชน์จากสารสำคัญออกฤทธิ์ของกัญชา และกัญชง ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของกระทรวงสาธารณสุขเท่านั้น 2)เกษตรกรร้อยละ 99.3 มีความรู้ว่ามีมะระขี้นก กวาวเครือเพชรสังฆาต จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้เลื้อย 3)เกษตรกรร้อยละ 96.6 มีความรู้ว่ามีมะขามป้อม กระเทียม เป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้ยืนต้น 4)เกษตรกรร้อยละ 96.5 มีความรู้ว่ามีพืชสมุนไพรส่วนใหญ่ เจริญเติบโตได้ในดินที่ร่วนซุยและระบายน้ำได้ดี และ 5)เกษตรกรร้อยละ 95.2 มีความรู้ว่ามีฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน กระชายดำ จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้ล้มลุก และความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร น้อยที่สุด 5 อันดับ ได้แก่ 1)เกษตรกรร้อยละ 10.9 มีความรู้ว่ามีพืชสมุนไพรที่มีลำต้นหลักอยู่ใต้ดินควรปลูกเว้นระยะประมาณ 30 ซม. ใช้ฟางคลุมดินเพื่อกักเก็บความชื้น 2)เกษตรกรร้อยละ 13.6 มีความรู้ว่าการขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดมีโอกาสรากงอกมากกว่า 3)เกษตรกรร้อยละ 21.1 มีความรู้ว่าการเก็บเกี่ยวสมุนไพรส่วนที่ใช้ส่วนราก หรือเหง้าเก็บเมื่อต้นทิ้งใบ คือลำต้นและใบเหี่ยวจนร่วงหมด

4)เกษตรกรร้อยละ 22.4 มีความรู้ว่าพืชสมุนไพรที่ให้น้ำมันหอมระเหยควรรดให้น้ำก่อนเก็บเกี่ยว ประมาณ 1-2 เดือนเพื่อได้ปริมาณน้ำมันหอมระเหยที่มากกว่า 5)เกษตรกรร้อยละ 70.1 มีความรู้ว่าสภาพแวดล้อมที่ควรหลีกเลี่ยงขณะเก็บผลผลิตพืชสมุนไพร ได้แก่ สภาพดินเปียก น้ำค้าง ฝน หรือ อากาศที่มีความชื้นสูง

ตารางที่ 4.11 ระดับความรู้ของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร

n = 147

ระดับความรู้	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ระดับความรู้ต่ำสุด (1 - 4 คะแนน)	0	0
ระดับความรู้ต่ำ (5 - 8 คะแนน)	0	0
ระดับความรู้ปานกลาง (9-12 คะแนน)	1	0.7
ความรู้ระดับมาก (13-16 คะแนน)	138	93.9
ระดับความรู้มากที่สุด (17 - 20 คะแนน)	8	5.4
Min = 12 Max = 19 Mean = 14.88 SD. = 1.208		

จากตารางที่ 4.11 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความรู้ของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร พบว่า เกษตรกรมีความรู้อยู่ในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 14.88 คะแนน) โดยเกษตรกรร้อยละ 93.9 มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรระดับมาก เกษตรกรร้อยละ 5.4 มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตสมุนไพรระดับมากที่สุด และเกษตรกรร้อยละ 0.7 มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตสมุนไพรระดับปานกลาง โดยมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตสมุนไพร ต่ำสุด 12 คะแนน สูงสุด 19 คะแนน

ตอนที่ 4 ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ ความความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการศึกษาระดับความต้องการ 3 ด้าน คือ **ด้านผู้ส่งเสริม** ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมในพื้นที่ ผู้ประกอบการรับซื้อผลผลิต เกษตรกรต้นแบบ และอื่นๆ **ด้านเนื้อหา** ได้แก่ นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร การคัดเลือกพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับพื้นที่ การเลือกพันธุ์ที่ดีในการผลิตพืชสมุนไพร วิธีการปลูกและดูแลพืชสมุนไพรที่ถูกต้อง การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกวิธี การปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสม การปรับสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการผลิตสมุนไพร การบริหารจัดการน้ำ การตลาดสมุนไพร และ เทคนิคการเจรจา

เจ้าของที่ดิน **ด้านวิธีการส่งเสริม** ได้แก่ การส่งเสริมรายบุคคล การส่งเสริมแบบกลุ่ม และการส่งเสริมแบบมวลชน โดยให้เกษตรกรระบุความต้องการเกี่ยวกับ ประเด็นต่างๆ อยู่ในระดับใด กำหนดระดับความต้องการเป็น 5 ระดับ คือ ต้องการน้อยที่สุด มีค่าเท่ากับ 1 ต้องการน้อย มีค่าเท่ากับ 2 ต้องการปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3 ต้องการมาก มีค่าเท่ากับ 4 และต้องการมากที่สุด มีค่าเท่ากับ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 4.13-4.16

ตารางที่ 4.12 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง
ด้านผู้ส่งเสริม

n = 147

ความต้องการ	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (SD)	แปลผล	อันดับ
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
ด้านผู้ส่งเสริม						3.24 (1.261)	ปานกลาง	1
1. เจ้าหน้าที่	22 (15.0)	21 (14.3)	22 (15.0)	41 (27.9)	41 (27.9)	3.39 (1.412)	ปานกลาง	1
2. ผู้ประกอบการ	22 (15.0)	24 (16.3)	28 (19.0)	52 (35.4)	21 (14.3)	3.18 (1.291)	ปานกลาง	2
3. เกษตรกรต้นแบบ	22 (15.0)	20 (13.6)	37 (25.2)	52 (35.4)	16 (10.9)	3.14 (1.231)	ปานกลาง	3

จากตารางที่ 4.12 ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกร ด้านนักส่งเสริม ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับความต้องการด้านนักส่งเสริม ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.24) พิจารณาแต่ละประเด็นพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ เจ้าหน้าที่นักส่งเสริมในพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 3.39) รองลงมาคือผู้ประกอบการเพื่อการรับซื้อผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.18) และเกษตรกรต้นแบบ (ค่าเฉลี่ย 3.14)

ตารางที่ 4.13 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง
ด้านเนื้อหาการส่งเสริม

n = 147

ความต้องการ	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (SD)	แปล ผล	อันดับ
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
ด้านเนื้อหา						3.08 (0.98)	ปาน กลาง	3
1. นโยบาย	26 (17.7)	26 (17.7)	44 (29.9)	35 (23.8)	16 (10.9)	2.93 (1.250)	ปาน กลาง	8
2. การคัดเลือกชนิด	25 (17.0)	27 (18.4)	41 (27.9)	46 (31.3)	8 (5.4)	2.90 (1.181)	ปาน กลาง	9
3. การเลือกพันธุ์ดี	6 (4.1)	29 (19.7)	60 (40.8)	44 (29.9)	8 (5.4)	3.13 (0.931)	ปาน กลาง	5
4. วิธีปลูก/ดูแล	3 (2.0)	33 (22.4)	64 (43.5)	36 (24.5)	11 (7.5)	3.13 (0.916)	ปาน กลาง	4
5. การเก็บเกี่ยว	9 (6.1)	27 (18.4)	47 (32.0)	48 (32.7)	16 (10.9)	3.24 (1.068)	ปาน กลาง	1
6. การปรับปรุงดิน	19 (12.9)	25 (17.0)	49 (33.3)	38 (25.9)	16 (10.9)	3.05 (1.178)	ปาน กลาง	6
7. การปรับพื้นที่	27 (18.4)	18 (12.2)	43 (29.3)	47 (32.0)	12 (8.2)	2.99 (1.230)	ปาน กลาง	7
8. การจัดการน้ำ	22 (15.0)	24 (16.3)	34 (23.1)	37 (25.2)	30 (20.4)	3.20 (1.343)	ปาน กลาง	3
9. การตลาด	24 (16.3)	24 (16.3)	56 (38.1)	32 (21.8)	11 (7.5)	2.88 (1.152)	ปาน กลาง	10
10. เทคนิคเจรจา เจ้าของที่	14 (9.5)	26 (17.7)	44 (29.9)	41 (27.9)	22 (15.0)	3.21 (1.183)	ปาน กลาง	2

จากตารางที่ 4.13 ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกร ด้านเนื้อหา ผลการ
วิเคราะห์พบว่า ระดับความต้องการด้านเนื้อหา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.0)

พิจารณาแต่ละประเด็นพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 10 ประเด็น ได้แก่ การบริหารจัดการน้ำ (ค่าเฉลี่ย 3.19) รองลงมาคือเทคนิคการเจรจากับเจ้าของที่ดิน (ค่าเฉลี่ย 3.18) การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกวิธี (ค่าเฉลี่ย 3.04) การปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.01) การเลือกพันธุ์ที่ดีในการผลิตพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.98) การปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 2.98) วิธีการปลูกและดูแลพืชสมุนไพรที่ถูกต้อง (ค่าเฉลี่ย 2.96) นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.93) การคัดเลือกพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 2.90) และการตลาดสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.86)

ตารางที่ 4.14 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ด้านวิธีการส่งเสริม

n = 147

ความต้องการ	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (SD)	แปลผล	อันดับ
	น้อยที่สุด	น้อยจำนวน (ร้อยละ)	ปานกลางจำนวน (ร้อยละ)	มากจำนวน (ร้อยละ)	มากที่สุด			
วิธีการส่งเสริม						3.16 (1.13)	ปานกลาง	2
การส่งเสริมรายบุคคล								
1. การเยี่ยมเยียน	18 (12.2)	26 (17.7)	36 (24.5)	45 (30.6)	22 (15.5)	3.18 (1.244)	ปานกลาง	3
2. การติดต่อที่สำนักงานเกษตร	22 (15.0)	14 (9.5)	44 (29.9)	43 (29.3)	24 (16.3)	3.22 (1.265)	ปานกลาง	2
3. ช่องทางส่วนตัว	21 (14.3)	24 (16.3)	35 (23.8)	45 (30.6)	22 (15.0)	3.16 (1.275)	ปานกลาง	5

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

n = 147

ความต้องการ	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย (SD)	แปล ผล	อันดับ
	น้อย ที่สุด	น้อย จำนวน	ปาน กลาง	มาก จำนวน	มาก ที่สุด			
	จำนวน (ร้อยละ)	(ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	(ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)			
การส่งเสริมแบบกลุ่ม								
4. การสาธิต	18 (12.2)	24 (16.3)	52 (35.4)	32 (21.8)	21 (14.3)	3.10 (1.201)	ปาน กลาง	6
5. การประชุม กลุ่ม	18 (12.2)	21 (14.3)	45 (30.6)	37 (25.2)	26 (17.7)	3.22 (1.247)	ปาน กลาง	1
6. การศึกษา งาน	21 (14.3)	15 (10.2)	55 (37.4)	31 (21.1)	25 (17)	3.16 (1.244)	ปาน กลาง	4
การส่งเสริมแบบมวลชน								
7. การจัด นิทรรศการ	22 (15.0)	35 (23.8)	45 (30.6)	25 (17.0)	20 (13.6)	2.90 (1.246)	ปาน กลาง	10
8. เอกสาร เผยแพร่	22 (15.0)	33 (22.4)	51 (34.7)	22 (15.0)	16 (10.9)	2.84 (1.192)	ปาน กลาง	13
9. คลิปวิดีโอ	22 (15.0)	31 (21.1)	59 (40.1)	16 (10.9)	19 (12.9)	2.86 (1.194)	ปาน กลาง	11
10. สื่อออนไลน์								
• เฟสบุ๊ก	22 (15.0)	19 (12.9)	54 (36.7)	33 (22.4)	19 (12.9)	3.05 (1.215)	ปาน กลาง	8
• ไลน์	18 (12.2)	31 (21.1)	51 (34.7)	35 (23.8)	12 (8.2)	2.95 (1.127)	ปาน กลาง	9
• ยูทูบ	18 (12.2)	30 (20.4)	59 (40.1)	36 (24.5)	4 (2.7)	2.85 (1.016)	ปาน กลาง	12
• ดิจิตัล	3 (2.0)	30 (20.4)	73 (49.7)	37 (25.2)	4 (2.7)	3.06 (0.804)	ปาน กลาง	7

จากตารางที่ 4.14 ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกร ด้านวิธีการส่งเสริม ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 13 ประเด็น ได้แก่ การประชุมกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.22) รองลงมาคือ การติดต่อที่สำนักงานเกษตร (ค่าเฉลี่ย 3.22) การเยี่ยม

เขียนรายแปลง (ค่าเฉลี่ย 3.18) การศึกษาดูงาน (ค่าเฉลี่ย 3.16) ติดต่อทางช่องทางส่วนตัว (โทรศัพท์/ไลน์) (ค่าเฉลี่ย 3.16) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.10) สื่อออนไลน์ตี๊กต็อก (ค่าเฉลี่ย 3.06) สื่อออนไลน์เฟสบุ๊คเพจ (ค่าเฉลี่ย 3.05) สื่อออนไลน์ไลน์ OA (ค่าเฉลี่ย 2.95) การจัดนิทรรศการ (ค่าเฉลี่ย 2.90) คลิปวีดีโอ (ค่าเฉลี่ย 2.86) สื่อออนไลน์ยูทูป (ค่าเฉลี่ย 2.85) และเอกสารเผยแพร่ แผ่นพับ ใบปลิว (ค่าเฉลี่ย 2.84)

ตอนที่ 5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์และข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่รวบรวมได้ เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารตามความต้องการของเกษตรกรทั้งด้าน ผู้ส่งสาร เนื้อหาที่ต้องการ ช่องทางการส่งเสริม และผู้รับสาร สรุปได้ตามตาราง 4.15 ดังนี้

ตารางที่ 4.15 รูปแบบการสื่อสารตามความต้องการของเกษตรกร

ผู้ส่งสาร	เนื้อหา	ช่องทาง	ผู้รับสาร
<ul style="list-style-type: none"> • เจ้าหน้าที่ส่งเสริม 	<ul style="list-style-type: none"> • การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกวิธี • วิธีการปลูกและการขยายพันธุ์ • การบริหารจัดการทรัพยากร 	<ul style="list-style-type: none"> • การประชุมกลุ่มผ่านเวทีอบรมให้ความรู้ • ติดต่อที่สำนักงานเกษตร 	<ul style="list-style-type: none"> • เกษตรกรอำเภอบางปะกง • อายุเฉลี่ย 56.53 ปี • ทำการเกษตรบนพื้นที่เช่า • รายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 5,631.63 บาท/ไร่/ปี • หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 188,925.93 บาท • แหล่งเงินทุนที่จากเงินกู้/ยืม • ไม่เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมฯ

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

ผู้ส่งสาร	เนื้อหา	ช่องทาง	ผู้รับสาร
			<ul style="list-style-type: none"> ● เกษตรกรอำเภอเคย ได้รับความรู้การผลิตพืชสมุนไพรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

จากตารางที่ 4.15 แสดงรูปแบบการสื่อสารตามความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกร ผลการวิเคราะห์พบว่า ความต้องการด้านผู้ส่งสารคือ เจ้าหน้าที่นักส่งเสริมการเกษตร เนื้อหาที่ต้องการรับการส่งเสริม ได้แก่ การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกวิธี วิธีการปลูกและการขยายพันธุ์ การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ช่องทางการสื่อสารที่ต้องการ คือ การส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยการประชุมกลุ่ม การอบรมให้ความรู้ และช่องทางการติดต่อที่สำนักงานเกษตร ผู้รับสาร คือ เกษตรกรอำเภอบางปะกงที่มีอายุเฉลี่ย 56.53 ปี ส่วนใหญ่ทำการเกษตรบนพื้นที่เช่า รายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 5,631.63 บาท/ไร่/ปี มีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 188,925.93 บาท ส่วนใหญ่มีแหล่งเงินทุนที่จากเงินกู้/ยืม ไม่เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมฯ แต่เคยได้รับความรู้การผลิตพืชสมุนไพรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมบ้าง

และจากการวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารตามความต้องการของเกษตรกร สามารถเสนอแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ในประเด็น 1) ประเด็นการส่งเสริม และ 2) วิธีการส่งเสริม ตามตาราง 4.16 ดังนี้

ตารางที่ 4.16 ประเด็นการส่งเสริม และวิธีการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในอำเภอบางปะกง

ประเด็นการส่งเสริม	วิธีการส่งเสริม
1. ส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion	อบรมให้ความรู้การผลิตพืชสมุนไพร และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับประโยชน์จากนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion ที่เกษตรกรจะได้รับหากปลูกพืชสมุนไพรตามโครงการดังกล่าว

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ประเด็นการส่งเสริม	วิธีการส่งเสริม
2. ส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรให้สอดคล้องกับ ปฏิทินการผลิต โดยส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำ และปฏิบัติตามแผนการผลิตที่กำหนดไว้	ส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามช่วงเวลาและ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยการจัดเวที ชุมชนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปฏิทินการผลิตพืช ของเกษตรกร และวิเคราะห์ปัญหาสภาพดิน และน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ร่วมกัน
3. ส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามมาตรฐาน การผลิต	อบรมให้ความรู้การผลิตพสมุนไพรมตาม มาตรฐานการผลิตในด้าน การปลูก การ ขยายพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา ที่ถูกต้องและ เหมาะสมกับพืชชนิดนั้นๆ และเหมาะสมกับ สภาพพื้นที่ รวมถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ เหมาะสมเพื่อคงคุณค่าของสารสำคัญของ สมุนไพรมแต่ละชนิด
4. ส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรแบบรวมกลุ่ม	ส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิต พืชสมุนไพรในพื้นที่ เพื่อร่วมกันจัดการปัจจัย การผลิต กระบวนการผลิต ไปจนถึงการ รวมกลุ่มกันจำหน่ายผลผลิต

จากตารางที่ 4.16 แสดงประเด็นการส่งเสริม และวิธีการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร
ของเกษตรกรในอำเภอบางปะกง ที่สามารถวิเคราะห์ได้จากข้อมูลที่รวบรวมได้ดังนี้ 1) แนวทางการ
ส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion เนื่องจาก เกษตรกร
เกินครึ่งไม่เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion แต่
เกษตรกรร้อยละ ร้อยละ 58.5 เคยได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร ด้วยวิธีการอบรมให้ความรู้
การผลิตพืชสมุนไพร และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับประโยชน์จากนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal
champion ที่เกษตรกรจะได้รับหากปลูกพืชสมุนไพรตามโครงการดังกล่าว 2) แนวทางการส่งเสริม
การผลิตพืชสมุนไพรให้สอดคล้องกับปฏิทินการผลิต โดยส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำและปฏิบัติตาม
แผนการผลิตที่กำหนดไว้ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าสภาพพื้นที่อำเภอบางปะกง
เหมาะสมน้อย ทั้งด้านทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน และสภาพอากาศ ด้วยวิธีการส่งเสริมการผลิตพืช

สมุนไพรมตามช่วงเวลาและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยการจัดเวทีชุมชนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปฏิทินการผลิตพืชของเกษตรกร และวิเคราะห์ปัญหาสภาพดิน และน้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ร่วมกัน 3) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรมตามมาตรฐานการผลิต เนื่องจากเกษตรกรมีความรู้มากที่สุดคือความรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรม และประเภทและชนิดของพืชสมุนไพรม และประเด็นที่เกษตรกรมีความรู้่น้อยที่สุดคือความรู้ด้านการปลูกและการขยายพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา และการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เหมาะสม ด้วยวิธีการอบรมให้ความรู้การผลิตพสมุนไพรมตามมาตรฐานการผลิตในด้าน การปลูก การขยายพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับพืชชนิดนั้นๆ และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เหมาะสมเพื่อกคงคุณค่าของสารสำคัญของสมุนไพรมแต่ละชนิด 4) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรมแบบรวมกลุ่ม เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมในระดับปานกลาง โดยต้องการการส่งเสริมแบบกลุ่ม ประเด็นการประชุมกลุ่มมากที่สุด รองลงมาต้องการส่งเสริมแบบรายบุคคล แบบเกษตรกรติดต่อขอรับบริการที่สำนักงานเกษตร และการเยี่ยมเยียนรายแปลงตามลำดับ ด้วยวิธีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตพืชสมุนไพรมในพื้นที่ เพื่อร่วมกันจัดการปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิต ไปจนถึงการรวมกลุ่มกันจำหน่ายผลผลิต

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้เสนอประเด็น โดยแยกเป็น 3 ส่วน คือ สรุปการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไป สภาพทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง 2) ศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร 3) ศึกษาความรู้และสภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 4) ศึกษาความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 5) วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ผลิตพืชในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรในปีการผลิต ในปี 2566/2567 จำนวน 523 ราย โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่จะคำนวณจากสูตรของ Taro Yamanae โดยยอมให้มีความคลาดเคลื่อนได้ 0.07 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 147 ราย วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายปิด และคำถามแบบปลายเปิด การทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ได้ค่าอัลฟาเท่ากับ 0.98 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เกษตรกรด้วยตนเอง ช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2567 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพพื้นฐานทั่วไปทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

1) สภาพพื้นฐานทั่วไปทางสังคม พบว่า เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 56.53 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2) สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง เป็นอาชีพเกษตรกร ลักษณะการถือครองที่ดินทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่า เฉลี่ย 35.47 ไร่ มีรายได้จากการทำการเกษตรเฉลี่ย 5,631.63 บาทต่อไร่ มีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 132,395.82 บาทต่อปี มีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 188,925.93 บาท เกินครึ่งมีแหล่งเงินทุนทำการเกษตรจากเงินกู้หรือเงินยืม เกษตรกรร้อยละ 32.7 มีประสบการณ์ปลูกพืชผัก เกษตรกรเกินครึ่งไม่เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion แต่เกษตรกรร้อยละ ร้อยละ 58.5 เคยได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร

1.3.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

1) ความคิดเห็นด้านสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าคุณภาพพื้นที่อำเภอบางปะกงเหมาะสมน้อยทั้งด้านทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน และสภาพอากาศ

2) ด้านอำนาจการตัดสินใจในการทำการเกษตรในพื้นที่ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีอำนาจการตัดสินใจอยู่ในระดับน้อย

3) ความคิดเห็นของเกษตรกรด้านความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพร พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความพร้อมในระดับน้อยในการผลิตพืชสมุนไพร

1.3.3 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

จากการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรพบว่า 5 อันดับ que เกษตรกรมีความรู้มากที่สุดเป็นประเด็นความรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร และประเภทและชนิดของพืชสมุนไพร และ 5 อันดับ que เกษตรกรมีความรู้ที่น้อยที่สุดคือเป็นประเด็นความรู้ด้านการปลูกและการขยายพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา และการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เหมาะสม

1.3.4 ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง

จากการศึกษาความต้องการส่งเสริมในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านผู้ส่งเสริม ด้านเนื้อหาที่นำมาส่งเสริม และด้านวิธีการส่งเสริม พบว่า

ด้านผู้ส่งเสริม เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการด้านผู้ส่งเสริมในระดับปานกลาง โดยต้องการการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในพื้นที่ รองลงมาคือผู้ประกอบการเพื่อรับซื้อผลผลิต และเกษตรกรต้นแบบตามลำดับ

ด้านเนื้อหา เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการด้านเนื้อหาในระดับปานกลาง โดยประเด็นที่ต้องการ 3 อันดับ คือ ประเด็น การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกต้องวิธี เทคนิคการเจรจากับเจ้าของที่ดิน และการบริหารจัดการน้ำ ตามลำดับ

ด้านวิธีการ เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมในระดับปานกลาง โดยต้องการการส่งเสริมแบบกลุ่ม ประเด็นการประชุมกลุ่มมากที่สุด รองลงมาต้องการส่งเสริมแบบรายบุคคล แบบเกษตรกรติดต่อขอรับบริการที่สำนักงานเกษตร และการเยี่ยมเยียนรายแปลงตามลำดับ

2. อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องความต้องการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

2.1 ประสพการณ์ปลูกพืชสมุนไพร (ตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion)

จากการศึกษาประสพการณ์ปลูกพืชอื่น และประสพการณ์ปลูกพืชสมุนไพร 15 ชนิดตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion พบว่าเกษตรกรมีประสพการณ์เคยปลูกพืชสมุนไพรเพียงร้อยละ 15.0 และจากประสพการณ์ปลูกพืชสมุนไพรดังกล่าวเมื่อจำแนกเป็นประสพการณ์ปลูกพืชสมุนไพร 15 ชนิดตามนโยบายฯ ยังพบอีกว่าเกษตรกรมีประสพการณ์ปลูกค่อนข้างน้อย แม้กระทั่งสมุนไพรที่เป็นประเภทไม้ล้มลุกที่มีอายุสั้น เนื่องจากปัญหาการถือครองที่ดินซึ่งจากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรบนพื้นที่เช่ามากถึงร้อยละ 88.4 จึงส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถจัดการกับพื้นที่เพื่อปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงไปปลูกพืชชนิดอื่นนอกเหนือจากข้าวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของเกษตรกรในพื้นที่ได้

2.2 การได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร

จากการศึกษาการได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรพบว่าเกษตรกรร้อยละ 58.5 เคยได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร และเกษตรกรกว่าร้อยละ 41.5 ซึ่งนับเป็นจำนวนเกษตรกรเกือบครึ่งที่ไม่เคยได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร แม้ว่าพื้นที่จะมีความพร้อมทั้งทางด้านพื้นที่และนโยบายในการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรจากหน่วยงานต่างๆ แต่เกษตรกรในพื้นที่กลับไม่เคยได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรที่ถูกต้องและเหมาะสมกับพื้นที่เพื่อรองรับมาตรการส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพ

2.3 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

จากการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร เกษตรกรมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับทุกประเด็นในระดับน้อย โดยเกษตรกรมีความคิดเห็นในด้านต่างๆดังนี้

2.3.1 ด้านสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการผลิตพืชสมุนไพร เกษตรกรมีความคิดเห็นว่าพื้นที่อำเภอบางปะกงมีความเหมาะสมน้อย โดยเฉพาะประเด็นทรัพยากรน้ำซึ่งด้วยสภาพ

ปกติของน้ำในแม่น้ำบางปะกง และพื้นที่ต่างๆในอำเภอจะมีความเค็มจากทะเลที่รุกเข้ามาในพื้นที่ ทำให้ค่าความเค็มของน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติไม่เหมาะสมกับการผลิตพืชสมุนไพร

2.3.2 ด้านอำนาจการตัดสินใจในการทำการเกษตร เกษตรกรมีความคิดเห็นที่สามารถตัดสินใจในการผลิตพืชสมุนไพรอยู่ในระดับที่น้อย โดยเฉพาะประเด็นการปรับสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการผลิตมีผลต่ออำนาจการตัดสินใจมากที่สุด เนื่องด้วยบริบทของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกงที่ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่าซึ่งหากเกษตรกรไม่สามารถปรับปรุงพื้นที่ทำการเกษตรได้ เกษตรกรก็ไม่สามารถลงทุนปลูกพืชอื่นหรือปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมกับการผลิตพืชอื่นได้

2.3.3 ด้านความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพร เกษตรกรมีความคิดเห็นถึงความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่ขึ้นอยู่กับความพร้อมในการนำพืชสมุนไพรที่ผลิตในพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ หรือเป็นพืชสมุนไพรที่ตลาดมีความต้องการ

2.4 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

จากการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่ พบว่าเกษตรกรมีความรู้ในระดับน้อยด้านการปลูก การขยายพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา และการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งเป็นกระบวนการแรกๆของการผลิตพืชสมุนไพรให้เจริญเติบโตงอกงามและให้ผลผลิตที่คุ้มค่า จึงเป็นโอกาสให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่ได้

2.5 ความต้องการส่งเสริม

จากการศึกษาความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกงพบว่าเกษตรกรมีความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรโดยรวมในระดับปานกลาง แต่ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีความต้องการระดับปานกลาง ก็ยังพบว่า เกษตรกรที่มีความต้องการส่งเสริมให้ความสำคัญกับผู้ส่งเสริมโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมากที่สุด ซึ่งเนื้อหาที่ต้องการรับการส่งเสริมเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกวิธี ซึ่งสอดคล้องกับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการปลูก การขยายพันธุ์ การดูแลรักษา รวมถึงการเก็บเกี่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสมที่เกษตรกรมีความรู้อยู่ในระดับน้อย

ด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรกรค่อนข้างให้ความสำคัญกับวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม และรายบุคคลตามลำดับ มากกว่าวิธีการส่งเสริมแบบมวลชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการศึกษาเรื่องอายุของเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 56.53 ปี อาจไม่สะดวกกับวิธีการส่งเสริมแบบมวลชนแต่มีความต้องการรับการส่งเสริมแบบกลุ่ม หรือรายบุคคลมากกว่า

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 จากการศึกษาสภาพทั่วไปของอำเภอบางปะกง พบว่าเกษตรกรมีความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของพื้นที่ต่อการผลิตพืชสมุนไพรสดคล้องกับปัญหาด้านทรัพยากรในพื้นที่อำเภอบางปะกงที่มีทั้งปัญหาดินเค็ม และสถานการณ์น้ำทะเลหนุนที่ทำให้น้ำเค็มรุกเข้าพื้นที่การเกษตร เกษตรกรมีโอกาทำการผลิตพืชเศรษฐกิจหลักเพียง 6 เดือนที่น้ำจืดจนเหมาะสมต่อการทำการเกษตร ประกอบกับการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรบนพื้นที่เช่า นักส่งเสริมจึงควรหาแนวทางการส่งเสริมพืชสมุนไพรที่ทนต่อสภาพความเค็ม และเป็นพืชสมุนไพรที่มีอายุสั้นสามารถเก็บเกี่ยวได้เร็วเพื่อป้องกันผลกระทบจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม

3.1.2 จากการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการปลูก การขยายพันธุ์ และการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรที่ถูกต้องและเหมาะสมตามความต้องการของตลาด อาจเป็นประเด็นที่ทำให้เกษตรกรไม่มีความมั่นใจว่าจะผลิตพืชสมุนไพรได้ประสบความสำเร็จเนื่องจากขาดความรู้ด้านการจัดการในเบื้องต้น นักส่งเสริมควรหาแนวทางการส่งเสริมวิธีการผลิตพืชสมุนไพรที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อเป็นองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรในการนำไปปรับใช้กับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่ที่ทรัพยากรไม่เหมาะสม

3.1.3 จากการศึกษาความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรด้านวิธีการส่งเสริม พบว่าถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในระดับที่น้อย แต่เกษตรกรให้ความสนใจกับวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม ดังนั้นนักส่งเสริมควรส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่มีการรวมกลุ่มเพื่อเข้ารับการส่งเสริม

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 การทำวิจัยที่มุ่งเน้นความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ก่อนจะส่งผลให้ได้แนวทางการส่งเสริมในพื้นที่ที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในพื้นที่มากกว่าการนำนโยบายการส่งเสริมมาแก้ปัญหาหรือส่งเสริมให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ปฏิบัติ

3.2.2 ควรทำการวิจัยที่เจาะลึกถึงรายละเอียดของปัจจัยที่มีผลกระทบกับปัญหาการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างแท้จริงในการนำมาพัฒนาสู่แนวทางการส่งเสริมที่เหมาะสมกับความต้องการ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกรในพื้นที่

3.2.3 ช่วงเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิจัยมีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของเกษตรกรในการให้ข้อมูล ทำให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่ใช่ข้อมูลที่แท้จริงทั้งหมด นักส่งเสริมควรกระจายช่วงเวลาการเก็บข้อมูลเพื่อความสมบูรณ์และคลาดเคลื่อนของข้อมูลน้อยที่สุด

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

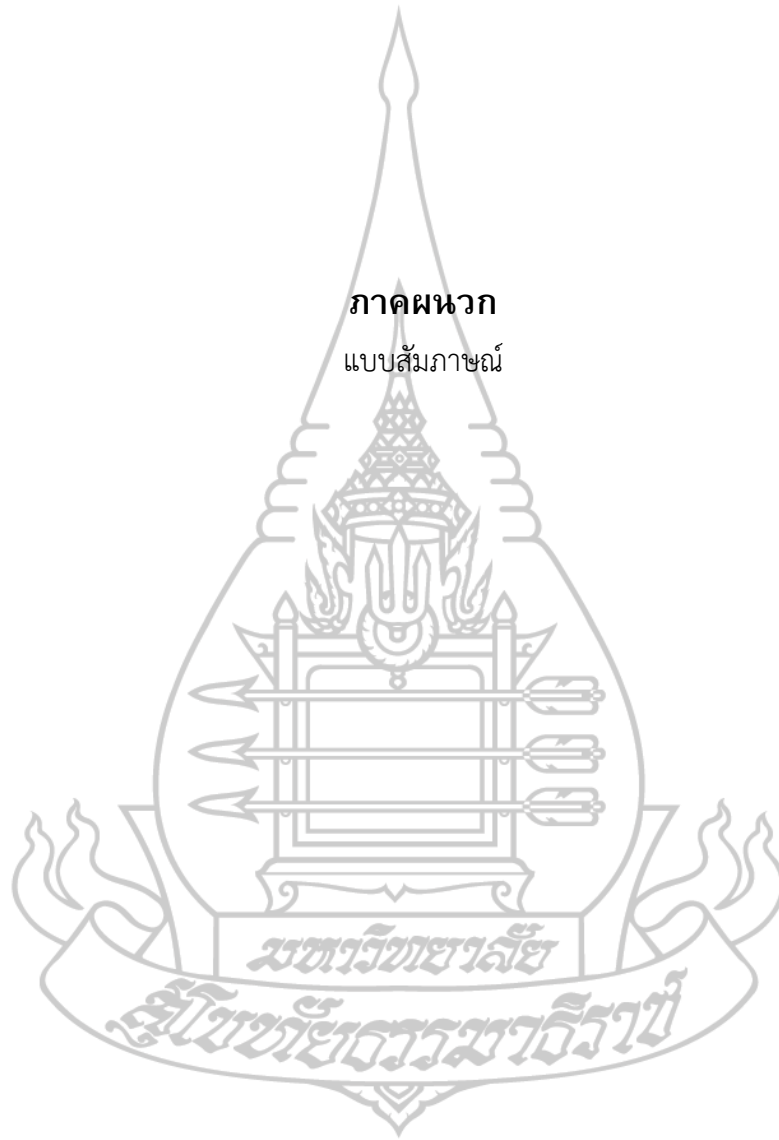
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บรรณานุกรม

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2564). แผนปฏิบัติราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพฯ. 2564
- กระทรวงสาธารณสุข. (2559). แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564). นนทบุรี. 2559
- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2566). แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570). นนทบุรี. 2566
- เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ. (2560). การบริหารและการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชา 91727 การบริหารและการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร*. (หน่วยที่ 2, น. 26). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชารินี ไชยชนะ (2564) “การวิเคราะห์พื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกพืชสมุนไพรสำหรับสนับสนุนการปรุ่ของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทย หลวงปู่แป็บ สุภัทโท กรณีศึกษาจังหวัดสกลนคร สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, คณะอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 40,4 (กรกฎาคม-สิงหาคม): 32-46
- ชูชาติเตชะโพธิ์วรคุณ (2564) "การวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่สำหรับอุตสาหกรรมการเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของอุตสาหกรรม กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ทางเทคโนโลยีชีวภาพ" *วารสารสมาคมนักวิจัย* 26,4 (ตุลาคม-ธันวาคม): 1-19
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. (2560). การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา. ใน *ประมวลสาระชุดวิชา 91720 การส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา*. (หน่วยที่ 14, น. 6). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. (2560). การวิจัยและสถิติเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชา 91723 การวิจัยและสถิติเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร*. (หน่วยที่ 5, น. 29). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิทยา แก้วเจริญศรี (2562) "ความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์" สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ " *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร* 2562,37(3) (ตุลาคม-ธันวาคม): 39-48
- สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะกง. (2566). แผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอบางปะกง (พ.ศ. 2566-2570) (ฉบับสมบูรณ์ 2566). ฉะเชิงเทรา. 2566

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดฉะเชิงเทรา. (2566). รายงานผลการขับเคลื่อนพืชสมุนไพร
จังหวัดฉะเชิงเทรา และฐานข้อมูลพืชสมุนไพร (พ.ศ. 2566). ฉะเชิงเทรา. 2566
สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก. (2564). แผนปฏิบัติการด้าน
การพัฒนาการเกษตร ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (พ.ศ. 2566-2570).
กรุงเทพฯ. 2564

ภาคผนวก
แบบสัมภาษณ์

เลขที่แบบสัมภาษณ์.....

วันที่.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับวิทยานิพนธ์
เรื่อง ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในอำเภอบางปะกง
จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () หน้าข้อความที่ต้องการ และเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนด ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูล

ตอนที่ 1.1 สภาพทั่วไปทางสังคม

1. เพศ () 1) ชาย () 2) หญิง
2. อายุ.....ปี (มากกว่า 6 เดือน นับเป็น 1 ปี)
3. สถานภาพ () 1) โสด () 2) สมรส () 3) หย่าร้าง () 4) แยกกันอยู่
4. ระดับการศึกษา
 - () 1) ต่ำกว่าประถมศึกษา () 2) ประถมศึกษา
 - () 3) มัธยมศึกษาตอนต้น () 4) มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
 - () 5) อนุปริญญา/ปวส. () 6) ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
 - () 7) สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ 1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

1. อาชีพหลักของครัวเรือน
 - () 1) เกษตรกรรม(ระบุ)..... () 2) รับราชการ () 3) รับจ้างทั่วไป
 - () 4) เจ้าของกิจการ () 5) อื่น ๆ โปรดระบุ.....
2. อาชีพรอง
 - () 1) เกษตรกรรม () 2) รับราชการ () 3) รับจ้างทั่วไป
 - () 4) เจ้าของกิจการ () 5) อื่น ๆ โปรดระบุ.....
3. ประสบการณ์ปลูกพืชอื่น
 - () 1) พืชผัก (ระบุ)..... () 2) ไม้ผล (ระบุ).....
 - () 3) สมุนไพร (ระบุ)..... () 4) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

4. ประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพร (ตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion)

- () 1) ไม่เคย
- () 2) เคย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 2.1) ฟ้ำทะลายโจร () 2.2) ขมิ้นชัน
- () 2.3) กระจายดำ () 2.4) กระจายขาว
- () 2.5) มะขามป้อม () 2.6) ไพล
- () 2.7) กวาวเครือ () 2.8) จิง
- () 2.9) กระเทียม () 2.10) ว่านหางจระเข้
- () 2.11) บัวบก () 2.12) มะระขี้นก
- () 2.13) กัญชง () 2.14) กัญชา
- () 2.15) เพชรสังฆาต
5. พื้นที่ทำการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1) ของตนเอง จำนวน.....ไร่
- () 2) ของครัวเรือน จำนวน.....ไร่
- () 3) เช่า จำนวน.....ไร่
6. รายได้ในภาคการเกษตร (ต่อปี)บาท
7. รายได้นอกภาคการเกษตร (ต่อปี).....บาท
8. หนี้สินครัวเรือน.....บาท
9. แหล่งเงินทุนการทำเกษตร
- () 1) ทุนตนเอง () 2) เงินกู้/ยืม () 3) สถาบันการเงิน
- () 4) หน่วยงานสนับสนุน () 5) อื่น ๆ โปรดระบุ.....
10. การได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร
- () ไม่ได้รับ
- () ได้รับ จากแหล่งใด
- () 1) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ () 2) อบรม/สัมมนา
- () 3) สื่อสิ่งพิมพ์ () 4) สื่อออนไลน์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

คำชี้แจง : กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์มากที่สุดได้แก่

ระดับคะแนน 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ระดับคะแนน 2 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อย

ระดับคะแนน 3 หมายถึง เห็นด้วยในระดับปานกลาง

ระดับคะแนน 4 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมาก

ระดับคะแนน 5 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมากที่สุด

ข้อ	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
สภาพที่เหมาะสมต่อการผลิตพืชสมุนไพร						
1)	การมีทรัพยากรดินที่เหมาะสมต่อการปลูกพืชสมุนไพร					
2)	การมีทรัพยากรน้ำเพียงพอต่อการปลูกพืชสมุนไพร					
3)	การมีสภาพอากาศเหมาะแก่การปลูกพืชสมุนไพร					
อำนาจการตัดสินใจทำกิจกรรมการเกษตร						
1)	การปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่					
2)	การผลิตพืชสมุนไพรในปริมาณมากพอที่จะสามารถขึ้นทะเบียนได้					
3)	การปรับสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการปลูกพืชสมุนไพร					
4)	การผลิตพืชสมุนไพรเพื่อการเก็บเกี่ยวในระยะยาว					
ด้านความพร้อมของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร						
1)	การจัดหาเมล็ดพันธุ์/ต้นพันธุ์พืชสมุนไพรเพื่อการผลิตเองได้					
2)	การเก็บเมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพรเพื่อการผลิตเองได้					
3)	การขยายพันธุ์พืชสมุนไพรได้ตามความเหมาะสมของพืชสมุนไพรแต่ละชนิด					
4)	เงินทุนเริ่มต้นในการผลิตพืชสมุนไพร					
5)	การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก					

ข้อ	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด (1)	น้อย (2)	ปาน กลาง (3)	มาก (4)	มาก ที่สุด (5)
6)	เวลาในดูแลเอาใจใส่การการผลิตพืชสมุนไพร					
7)	การใช้ประโยชน์จากการผลิตพืชสมุนไพร					

ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

คำชี้แจง จงใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องที่คุณคิดว่า ถูก หรือ ผิด

ประเด็น	ถูก	ผิด
ประเภทและชนิดของสมุนไพร		
1. ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน กระจายดำ จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้ล้มลุก	✓	
2. มะระขี้นก กวาวเครือ เพชรสังฆาต จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้เลื้อย	✓	
3. มะขามป้อม กระถ่อม จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้ยืนต้น	✓	
วิธีการปลูกและการขยายพันธุ์		
4. การขยายพันธุ์พืชสมุนไพรด้วยเมล็ดจะทำให้ได้ต้นพันธุ์ที่มีความแข็งแรงและลดความเสี่ยงการกลายพันธุ์ <u>เฉลย</u> : การขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดมีโอกาสการกลายพันธุ์มากกว่า		✓
5. ขิง ขมิ้น และกระชาย นิยมขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด <u>เฉลย</u> : ขิง ขมิ้น และกระชาย ขยายพันธุ์ด้วยเหง้าแก่		✓
6. พืชสมุนไพรส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้ในดินที่ร่วนซุยและระบายน้ำได้ดี	✓	
7. พืชสมุนไพรที่มีลำต้นหลักอยู่ใต้ดินควรปลูกให้ชิดกันปกคลุมทั่วพื้นที่เพื่อช่วยกักเก็บความชื้นในดินไม่ให้ระเหยขึ้นไป <u>เฉลย</u> : ควรปลูกเว้นระยะประมาณ 30 ซม. ใช้ฟางคลุมดินเพื่อกักเก็บความชื้น		✓
8. พืชสมุนไพรประเภทไม้ยืนต้นควรเว้นระยะห่างระหว่างต้นระหว่างแถว 1 เมตรขึ้นไป	✓	
9. กระถ่อม กัญชง กัญชา ขยายพันธุ์ได้ด้วยการใช้เมล็ด	✓	
10. บัวบก มะระขี้นก กวาวเครือ ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดได้	✓	
การดูแลบำรุงรักษา		
11. พืชสมุนไพรที่ให้น้ำมันหอมระเหยควรให้น้ำอย่างต่อเนื่องจนถึงระยะเก็บเกี่ยวจะทำให้ได้ปริมาณน้ำมันหอมระเหยจำนวนมาก <u>เฉลย</u> : ควรรดให้น้ำก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 1-2 เดือนเพื่อได้ปริมาณน้ำมันหอมระเหยที่มากกว่า		✓
12. การให้น้ำแก่พืชสมุนไพรอย่างเหมาะสมไม่แฉะจนเกินไปเป็นวิธีการป้องกันโรคเน่า	✓	
13. การพรางแสงให้พืชสมุนไพรทำได้โดยการใช้ตาข่ายพรางแสงหรือปลูกตามร่องสวนระหว่างไม้ผล	✓	

ประเด็น	ถูก	ผิด
การเก็บเกี่ยวผลผลิต		
14. การเก็บเกี่ยวฟ้ายะลวยโจรนิยมเก็บใบเพราะที่ใบมีสารสำคัญออกฤทธิ์ที่ต้องการมากที่สุด	✓	
15. การเก็บเกี่ยวสมุนไพรส่วนที่ใช้ราก หรือ เหง้า กระทำได้เมื่อใบสีเขียวจัด และออกดอกเต็มที่ <u>เฉลย</u> : การเก็บเกี่ยวสมุนไพรส่วนที่ใช้ส่วนราก หรือเหง้าเก็บเมื่อต้นทิ้งใบ คือลำต้นและใบเหี่ยวจนร่วงหมด		✓
16. สภาพแวดล้อมที่ควรหลีกเลี่ยงขณะเก็บผลผลิตพืชสมุนไพร ได้แก่ สภาพดินเปียก น้ำค้าง ฝน หรืออากาศมีความชื้นสูง	✓	
17. หลักการสำคัญที่สุดในการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากสมุนไพรคือการป้องกันการปนเปื้อนจากจุลินทรีย์อื่นในสภาพแวดล้อม	✓	
การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร		
18. ฟ้ายะลวยโจร มะขามป้อม และขิง ให้สารสำคัญออกฤทธิ์ในการช่วยลดไข้เหมือนกัน	✓	
19. บัวบก ว่านหางจระเข้ และไพล มักนำไปใช้ประโยชน์เป็นส่วนประกอบของเครื่องสำอางค์	✓	
20. การใช้ประโยชน์จากสารสำคัญออกฤทธิ์ของกัญชา และกัญชง ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของกระทรวงสาธารณสุขเท่านั้น	✓	

ตอนที่ 4 ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง จังหวัด
ฉะเชิงเทรา

คำชี้แจง : กรุณาระบุเครื่องหมาย ✓ ระดับความต้องการในประเด็นที่ตรงกับความต้องการของท่านมากที่สุด

ระดับคะแนน 1 หมายถึง มีความต้องการในระดับน้อยที่สุด

ระดับคะแนน 2 หมายถึง มีความต้องการในระดับน้อย

ระดับคะแนน 3 หมายถึง มีความต้องการในระดับปานกลาง

ระดับคะแนน 4 หมายถึง มีความต้องการในระดับมาก

ระดับคะแนน 5 หมายถึง มีความต้องการในระดับมากที่สุด

ความต้องการการส่งเสริม	ระดับความต้องการ				
	1	2	3	4	5
ด้านผู้ส่งเสริม					
1. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่					
2. ผู้ประกอบการเพื่อรับซื้อผลผลิต					
3. เกษตรกรต้นแบบ					
5. อื่นๆ (ระบุ).....					
ด้านเนื้อหา					
1. นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร					
2. การคัดเลือกพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับพื้นที่					
3. การเลือกพันธุ์ที่ดีในการผลิตพืชสมุนไพร					
4. วิธีการปลูกและดูแลพืชสมุนไพรที่ถูกต้อง					
5. การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกวิธี					
6. การปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสม					
7. การปรับสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการผลิตสมุนไพร					
8. การบริหารจัดการน้ำ					
9. การตลาดสมุนไพร					
10. เทคนิคการเจรจากับเจ้าของที่ดิน					

ความต้องการการส่งเสริม	ระดับความต้องการ				
	1	2	3	4	5
วิธีการส่งเสริม					
การส่งเสริมรายบุคคล					
1. การเยี่ยมเยียนรายแปลง					
2. การติดต่อที่สำนักงานเกษตร					
3. ติดต่อทางช่องทางส่วนตัว (โทรศัพท์/ไลน์)					
การส่งเสริมแบบกลุ่ม					
4. การสาธิต					
5. การประชุมกลุ่ม					
6. การศึกษาดูงาน					
การส่งเสริมแบบมวลชน					
7. การจัดนิทรรศการ					
8. เอกสารเผยแพร่ แผ่นพับ ใบปลิว					
9. คลิปวีดีโอ					
10. สื่อออนไลน์					
- เฟซบุ๊ก					
- ไลน์ OA					
- ยูทูบเพจ					
- ติกต็อก					
- อื่นๆ (ระบุ).....					

5. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์

This is Mendeley biography

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาววิสรุา เสนาธง
วัน เดือน ปี เกิด	16 กรกฎาคม 2529
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง ปี 2552
สถานที่ทำงาน	สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะกง
ตำแหน่ง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ

